

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SPECIALIOSIOS PEDAGOGIKOS FAKULTETAS
SPECIALIOSIOS DIDAKTIKOS KATEDRA**

Agnė Musonienė

**MOKINIŲ, TURINČIŲ SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ, VALSTYBINĖS
KALBOS MOKYMO(SI) YPATUMAI BENDROJO LAVINIMO
MOKYKLOJE**

Magistro darbas

Magistro darbo vadovė- doc. dr. Vida Pobrein

Šiauliai 2006

TURINYS

ĮVADAS	4
1. VALSTYBINĖS KALBOS MOKYMO PROBLEMAS LIETUVOS TAUTINIŲ MAŽUMŲ MOKYKLOSE	7
1.1. TAUTINIŲ MAŽUMŲ KALBOS LIETUVOJE	7
1.2. LIETUVIŲ (VALSTYBINĖS) KALBOS MOKYMO(SI) TEISINIAI PAGRINDAI	8
1.3. GIMTOSIOS IR NEGIMTOSIOS KALBŲ IŠMOKIMO YPATUMAI	10
1.4. PAGRINDINIAI ANTROSIOS KALBOS MOKYMO SI BRUOŽAI	12
2. MOKINIŲ, TURINČIŲ SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ, UGDYMAS BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOSE	15
2.1. MOKINIŲ, TURINČIŲ SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ, INTEGRACIJOS DINAMIKA.....	17
2.2. KLAIPĖDOS MIESTO SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ MOKINIAI, UGDOMI BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOSE.....	20
2.3. KLAIPĖDOS MIESTO SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ MOKINIAI, UGDOMI TAUTINIŲ MAŽUMŲ MOKYKLOSE	24
3. MOKINIŲ, TURINČIŲ SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ, VALSTYBINĖS KALBOS MOKYMO IR MOKYMO SI YPATUMŲ TYRIMO TAUTINIŲ MAŽUMŲ MOKYKLOSE ANALIZĖ	25
3.1. TYRIMO METODIKA	25
3.2. TIRIAMIEJI	29
3.3. TAUTINIŲ MAŽUMŲ MOKYKLŲ MOKINIŲ, TURINČIŲ SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ MOKYMO YPATUMAI	31
3.3.1. MOKINIŲ, TURINČIŲ SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ, MOKYMO ŠALTINIAI.....	31
3.3.2. MOKINIŲ, TURINČIŲ SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ, MOKYMO SUNKUMAI.....	32
3.3.2.1. PEDAGOGŲ ŽINIOS APIE MOKINIUS, TURINČIUS SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ	32

3.3.2.2. MOKOMOSIOS PROGRAMOS, PRIEMONĖS	33
3.3.2.3. MOKINIŲ SKAIČIUS KLASĖSE	37
3.3.2.4. POŽIŪRIS Į MOKINIUS, TURINČIUS SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ.....	38
3.3.2.5. PEDAGOGŲ RYŠIAI SU TĖVAIS IR KOLEGOMIS.....	39
3.4.TAUTINIŲ MAŽUMŲ MOKYKLŲ MOKINIŲ, TURINČIŲ SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ, VALSTYBINĖS KALBOS MOKYMO SI YPATUMAI	42
3.4.1. MOKYMO SI MOTYVACIJA	42
3.4.2. VALSTYBINĖS KALBOS MOKYMO SI SUNKUMAI	45
IŠVADOS	47
REKOMENDACIJOS	48
LITERATŪRA	49
SUMMARY	52
PRIEDAI	53
1 PRIEDAS	53
2 PRIEDAS	56

IVADAS

Tyrimo socialinis- praktinis aktualumas

Lietuvoje, atkūrus nepriklausomybę, daugeliui mūsų valstybės piliečių, kuriems lietuvių kalba nėra gimtoji, ją išmokti tapo būtinybė. Tautinių mažumų mokyklose valstybinę kalbą mokosi ir specialiųjų poreikių mokiniai. Valstybinės kalbos specialiųjų poreikių mokiniai mokosi bendrojo lavinimo, specialiosiose mokyklose ir kitose ugdymo įstaigose. Sutrikusio intelekto (vidutinio protinio atsilikimo) moksleivių, ugdomų nelietuvių dėstomąja kalba, valstybinės kalbos mokymo(-si) būtinumas reglamentuotas: Lietuvos Respublikos Konstitucijos 14 straipsniu (1992 metų spalio mėn. 25 d.), Lietuvos respublikos valstybinės kalbos įstatymo 12 straipsniu (1995 metų sausio mėnesio 31 d. Nr.I-179), Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 12 straipsnio 5 dalimi (1998 metų liepos mėnesio 2 d. NVIII-854), Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro raštu (1999 metų birželio mėnesio 21d. Nr. 76-09-164).

Praktika rodo, kad ne visi specialiųjų poreikių mokiniai ateina į mokyklą gerai mokėdami savo gimtąją kalbą, taigi galima numanyti, jog pradėdami mokytis valstybinės kalbos šie mokiniai susiduria su dideliais sunkumais, kurie kyla iš daugelio vaikų įtakojančių veiksnių. Lietuvių, kaip ir bet kurios kitos svetimos kalbos, mokymas(-sis) turi specifinių sunkumų, kurie nebūdingi mokantis gimtosios kalbos. Kyla klausimas: kokie valstybinės kalbos mokymo ypatumai išryškėja mokant specialiųjų poreikių mokinius? Kokią reikšmę ugdymo kokybei turi mokymosi vieta, motyvacija, priemonės?

Tyrimo mokslinis aktualumas

Valstybinės kalbos nelietuvių mokyklose ugdymo ypatumus nagrinėjo nemažai autorių, tačiau tarp jų daugiausia pedagogų- praktikų. Šiuo klausimu domėjosi Sakavičienė (1994), pateikusi ugdymo gaires nelietuviškiems vaikų darželiams. Musteikienė, Ramonienė (1996) parengė valstybinės kalbos mokymo individualiąją programą nelietuvių mokykloms. Musteikis (1996) nagrinėjo gimtosios kalbos ir valstybinės kalbos įsisavinimo skirtumus ir panašumus. Ramonienė (1997) analizavo lietuvių kalbos mokymo(-si) turinį, skirtą komunikaciniam kalbos mokymui(si), kai norima išmokti vartoti kalbą įvairiose gyvenimo situacijose, o ne tik gerai pažinti jos sistemą. Prosnikova (1998), Skripkienė (1998) pateikė orientacinius lietuvių kalbos mokymo pamokų planus nelietuvių mokyklose. Neseckienė (1997) domėjosi skaitymo gebėjimų patikrinimo klausimais. Mikiperavičiūtė (1998) nagrinėjo klausimus, susijusius su literatūriniu lavinimu. Prosnikova (2003) rašė apie dvikalbio ugdymo ypatumus.

Gribėnienė, Motuzienė (2003) pateikė lietuvių (valstybinės) kalbos ugdymo turinį vidutinio protinio atsilikimo moksleiviams. Specialiųjų poreikių mokinių valstybinės kalbos nelietuvių

mokyklose mokymo ypatumai mokslinėje literatūroje beveik nenagrinėti. Kilo būtinybė išanalizuoti kai kuriuos šios problemos aspektus.

Tyrimo problema

Kokia specialiųjų poreikių mokinių, besimokančių bendrojo lavinimo mokykloje, valstybinės kalbos mokymosi motyvacija, kokie veiksniai ją įtakoja?

Kokie sunkumai iškyla tautinių mažumų mokyklų lietuvių kalbos mokytojams, mokant mokinius, turinčius specialiųjų poreikių.

Tyrimo objektas

5-10 klasių mokinių, turinčių specialiųjų poreikių, valstybinės kalbos nelietuvių mokyklose mokymo(-si) ypatumai.

Tyrimo dalykas

5-10 klasių, specialiųjų poreikių mokinių, valstybinės kalbos nelietuvių mokyklose mokymo(-si) ypatumų subjektyvūs vertinimai.

Tyrimo hipotezės

Lietuvių (valstybinės) kalbos mokytojai turi nepakankamai žinių apie specialiųjų poreikių mokinių valstybinės kalbos ugdymą. Mokymą apsunkina specialiųjų mokymo priemonių, vadovėlių stoka.

Tyrimo tikslas

Ištirti 5-10 klasės mokinių, turinčių specialiųjų poreikių, valstybinės kalbos mokymo(-si) ypatumus bendrojo lavinimo tautinių mažumų mokyklose.

Tyrimo uždaviniai

1. Atskleisti valstybinės kalbos mokymo(-si) problemas Lietuvos tautinių mažumų mokyklose.
2. Išanalizuoti problemas ir sunkumus, su kuriais susiduria lietuvių kalbos mokytojai, mokydami specialiųjų poreikių mokinius tautinių mažumų mokyklose.
3. Ištirti tautinių mažumų specialiųjų poreikių mokinių motyvus ir sunkumus mokantis valstybinės kalbos.
4. Apibendrinti tyrimo rezultatus ir numatyti lietuvių (valstybinės) kalbos mokymo efektyvinimo būdus, mokant specialiųjų poreikių mokinius.

Tyrimo metodai

1. Pedagoginės, psichologinės literatūros studijavimas ir analizė.
2. Stebėjimas.
3. Anketinė bei žodinė apklausa.

Darbo struktūra

Magistro darbą sudaro: įvadas, 3 skyriai, išvados, naudotos literatūros sąrašas (45 šaltinių), reziume anglų kalba, priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 24 lentelės, 16 paveikslų. Prieduose pateikiami anketų pavyzdžiai. Pirmame skyriuje aptariamos valstybinės kalbos mokymo problemos Lietuvos tautinių mažumų mokyklose. Antrame skyriuje nagrinėjami tautinių mažumų mokyklų mokinių, turinčių specialiųjų poreikių integracijos klausimai . Trečią skyrių sudaro mokinių, turinčių specialiųjų poreikių, valstybinės kalbos mokymo ir mokymosi ypatumų tyrimo analizė.

Tyrime (anketinėje apklausoje) dalyvavo 62 Klaipėdos, Šiaulių, Visagino tautinių mažumų mokyklų lietuvių kalbos pedagogai.

Tyrime (interviu) dalyvavo 94 tautinių mažumų mokyklų 5-10 klasių mokiniai, turintys specialiųjų poreikių.

1. VALSTYBINĖS KALBOS MOKYMO PROBLEMOS LIETUVOS TAUTINIŲ MAŽUMŲ MOKYKLOSE

Lietuvoje gyvenančioms tautinėms bendrijoms valstybinė kalba aktuali įvairiais aspektais. Lietuvių valstybinės kalbos mokymas(is) nelietuvių bendrojo lavinimo mokyklose kuria bendravimo lietuvių kalba pagrindus, sudaro sąlygas moksleiviui pažinti lietuvių kultūrą, dalytis informacija bei socialinėmis kultūrinėmis vertybėmis su kitų tautybių žmonėmis, ugdytis bendrąją ir lietuvių kalbos kultūrą; padeda formuotis, skleistis ir bręsti asmenybei. Pakankamas lietuvių valstybinės kalbos mokėjimas – viena iš svarbiausių Lietuvos piliečio tapsmo prielaidų. Lietuvių valstybinės kalbos, kaip mokomojo dalyko pradinėje mokykloje, tikslas – sudaryti sąlygas moksleiviams įgyti elementarią bendravimo lietuvių kalba kompetenciją. (*Bendrosios programos*, p. 196)

1.1. TAUTINIŲ MAŽUMŲ KALBOS LIETUVOJE

Nuo seno mūsų valstybėje gyvena gana gausios lenkų, rusų, baltarusių, ukrainiečių etninės grupės. Iki šių dienų savo tapatumą išlaikė XIV a. Pradžioje Vytauto Didžiojo kvietimu atvykę karaimai ir totoriai. Neatsitiktinai Vilnius kelis šimtmečius buvo laikomas Šiaurės Jeruzale: jame gyvenusių žydų kultūrinis palikimas *jidiš* kalba yra unikalus. Lietuvos čigonai tebekalba vienu archajiškiausiu Europoje čigonų dialektu.

Neginčytina, kad kalbų ir kultūrų išsaugojimui ypatingą reikšmę turi švietimas. Kaip Lietuva rūpinasi tautinių mažumų švietimu?

2003/2004 m.m. Lietuvoje veikė 83 dieninės bendrojo lavinimo mokyklos lenkų mokomąja kalba, 58 – rusų, 1 – baltarusių, 1 – žydų, 1 – vokiečių mokomąja kalba. 40 mokyklų mokiniai mokėsi paraleliose klasėse skirtingomis mokomosiomis kalbomis. Paminėtina, kad vis sunkiau išskirti mokyklas pagal mokomosios kalbos požymį, nes populiarėja dalykų mokymas keliomis kalbomis. Šiuo metu Lietuvoje veikia ir apie 40 neformalių švietimo įstaigų – sekmadieninių tautinių mažumų mokyklų, kuriose mokoma gimtųjų kalbų (armėnų, ukrainiečių, totorių, graikų, rumunų, latvių, rusų ir kt.).

Lietuvoje veikiančios tautinių mažumų mokyklos sudaro galimybes įgyti savo tautine kultūra paremtą bendrąjį išsilavinimą, dalį dalykų mokydamos jų gimtąja kalba. Mokiniai gali išsaugoti tautinį tapatumą ir mokytis valstybinės lietuvių kalbos, kad studijoms galėtų rinktis Lietuvos aukštąsias mokyklas, laisvai integruotusi į darbo rinką. Šių principų įgyvendinimą garantuoja Lietuvos Respublikos Konstitucija ir Švietimo įstatymas. Švietimo įstatymas garantuoja tautinės mažumos atstovams teisę mokytis gimtąja kalba arba gimtosios kalbos ne tik formalaus ugdymo švietimo įstaigose. Žinoma, kad Lietuva, kaip ir bet kuri kita daugiakalbė

Europos valstybė, negali patenkinti pavienių asmenų poreikių mokytis gimtosios kalbos. Darbų sklaida priklauso ir nuo tautinių mažumų bendrijų įnašo (Monkevičius, 2005).

Siekiant padėti mokyklų bendruomenėms ugdyti mokinių bendruosius komunikacinius gebėjimus bei gerinti pasirengimą studijoms ir profesinei veiklai, 2001 m. buvo pradėtas įgyvendinti Dvikalbio ugdymo projektas, į kurį įsitraukė 32 tautinių mažumų mokyklos, manančios, kad toks mokymo būdas padės mokiniams geriau išmokti kelias kalbas.

2001-2004 m. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministras Monkevičius (2005), apžvelgdamas tautinių mažumų kalbas Lietuvoje pabrėžia, kad Lietuva buvo ir tebėra kraštas, toleruojantis kitas kalbas ir kultūras, kuriame, manoma, ir ateityje bus pakankamos sąlygos kalbinei įvairovei skleistis.

1.2. LIETUVIŲ (VALSTYBINĖS) KALBOS MOKYMO(SI) TEISINIAI PAGRINDAI

Kalba – kiekvienos tautos turtas, jos kultūros savitumo atspindys. Ją stengiamasi išsaugoti pasitelkiant valstybės institucijas. Visos kalbos yra gerbtinos, tačiau valstybinė kalba turi daugiau galimybių būti vartojama. Jos mokymasis ir vartojimas priklauso nuo valstybės kalbos politikos ir priimtų teisės aktų. Smalinskas (2006) apžvelgia įstatymus ir kitus teisės aktus, nuo kurių priėmimo per pastaruosius penkiolika metų keitėsi visuomenės požiūris į lietuvių kalbą ir jos mokymąsi. Pirmasis lietuvių kalbos, kaip valstybinės, laikotarpis buvo nuo 1922 m. iki 1940 m. sovietų okupacijos. Antrą kartą lietuvių kalba paskelbta valstybine 1988 m. tuometinę Konstituciją papildžius atitinkamu straipsniu. Atsirado juridinis pagrindas grąžinti lietuvių kalbai prarastas pozicijas, įtvirtinti ją visame oficialiame ir viešajame gyvenime, gaivinti pačią kalbą, skirti jai nuolatinį dėmesį ir globą.

Iki 1988, beveik penkiasdešimt metų, valstybinės kalbos funkcijas Lietuvoje atliko rusų kalba. Nuosekliai skatinama dvikalbystė buvo apėmusi visus visuomenės sluoksnius. 1990 metais įsteigta Valstybinė kalbos inspekcija pradėjo kontroliuoti, ar lietuvių kalba vartojama oficialiai ir viešai, ar laikomasi bendrinės kalbos normų. Nors ir labai sunkiai, valstybinė kalba pamažu tapo visų Lietuvos tautų gyventojų savastimi.

Vienas iš veiksnių, labai pakeitusių kalbos situaciją Lietuvoje, yra valstybinės kalbos programos vidurinėms mokykloms kokybinis pasikeitimas. Išsilavinimo standartuose nurodoma, kad mokiniai, baigdami pagrindinę mokyklą, turi laikytis bendrinės kalbos normų, gebėti laisvai šnekėti įvairiomis temomis, atsižvelgdami į tikslą, adresatą, situaciją. Mokiniai turi būti įvaldę kuo įvairesnį žodyną, sudėtingas gramatines formas. Norima, kad laikantieji lietuvių kalbos įskaitą gebėtų išsakyti savo požiūrį, nuomonę apie įvairias problemas, aiškiai išdėstyti savo motyvus, apginti savo pozicijas.

Dabar, kai Lietuva yra Europos Sąjungos narė, nuo lietuvių kalbos vartojimo teisinio reguliavimo priklausys šios kalbos mokymasis ir mokėjimas. Lietuvos Respublikos Seimo priimtose Valstybinės kalbos politikos 2004 – 2008 metų gairėse numatyta stiprinti lietuvių kalbos pozicijas daugiakalbės Europos sąlygomis. (Smalinskas, 2006)

Lietuvių kalbos vartojimą bendrojo lavinimo mokykloje įteisina Valstybinės lietuvių kalbos, Švietimo ir Tautinių mažumų įstatymai. Lietuvių kalbos ugdymo turinį apibrėžia šie dokumentai:

1. Priešmokyklinis, pradinis ir pagrindinis ugdymas. LR švietimo ir mokslo ministro 2002 m. birželio 24 d. įsakymas Nr.1147 ir 2003 m. liepos 9 d. įsakymas Nr. ISAK-1015).

Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos ir išsilavinimo standartai (Bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos ir išsilavinimo standartai. XI-XII klasės. LR švietimo ir mokslo ministro 2002 m. rugpjūčio 21 d. įsakymas Nr. 1465; Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos ir išsilavinimo standartai.

2. Bendrojo lavinimo mokyklų bendrieji ugdymo planai (Bendrojo lavinimo mokyklų 2003-2005 metų bendrieji ugdymo planai, LR švietimo ir mokslo ministro 2003 m. kovo 31 d. įsakymas Nr. 408).

Lietuvių kalba yra mokyklų bendruomenės kalba, o tautinių mažumų mokyklose – valstybinė kalba, kuri yra būtina integracijos į visuomenę priemonė. Tai lemia, kad lietuvių kalba dėstomi visi mokomieji dalykai (išskyrus užsienio kalbas), todėl lietuvių kalba bendrojo lavinimo mokykloje atlieka dvejopą vaidmenį: ji yra ir mokomasis dalykas, ir instrumentas, padedantis mokytis kitų dalykų. Tautinių mažumų mokyklose lietuvių kalba gali būti dėstomi kai kurie mokomieji dalykai.

Lietuvių kalba yra privalomas mokomasis dalykas, kurio kursas išdėstytas visose ugdymo programose: pradinėje, pagrindinėje, vidurinėje. Lietuvių kalba bendrojo lavinimo mokyklose yra dėstoma pagal dvejopas programas: lietuvių gimtosios kalbos ir lietuvių valstybinės kalbos. Lietuvių kalbai, kaip mokomajam dalykui, bendrojo lavinimo ugdymo planuose skiriama:

1 lentelė

Lietuvių kalbos pamokų dalis bendrojo lavinimo mokyklose

	Lietuviškoje mokykloje	Tautinių mažumų mokykloje
Pradinėje mokykloje	34%	11%
Pagrindinėje mokykloje	18%	10%

Lietuvių kalbos ugdymo bendrojo lavinimo mokyklos strategijos (2004-2009) nuostatose teigiama, kad Lietuvai tapus ES nare, dar padidės įvairių tautybių žmonių migracija darbo rinkoje. Jau dabar į lietuvių kalba dėstomasias mokyklas ateina mokyti vis daugiau tautinių mažumų atstovų, mišrių šeimų vaikų, atvykusių į Lietuvą dirbti šeimų vaikų. Įstatymai garantuoja visiems Lietuvos piliečiams teisę mokytis valstybine kalba, taip pat valstybinės ir gimtosios kalbos. Yra parengti ir teisiniai dokumentai, reglamentuojantys ir garantuojantys užsieniečių vaikų ugdymą Lietuvoje. Lietuvių kalbos ugdymo bendrojo lavinimo mokyklos strategijose (2004-2009) pritariama, kad patirties ir metodikų, kaip gali būti ugdomi užsieniečių vaikai (ypač žinant jų menką arba visišką lietuvių kalbos nemokėjimą), Lietuvoje dar labai nedaug. Dokumente nurodoma, jog parengtos rekomendacijos, kaip organizuoti užsieniečių vaikų valstybinės kalbos ugdymą. Parengta lietuvių kalbos, kaip negimtosios, mokymo metodikos kurso koncepcija ir programa: V. Salienė, R. Žemaitis „Migruojančių darbuotojų vaikų ugdymas“; parengtas lietuvių kalbos vadovėlis ir mokytojo knyga: H. Prosnikova, V. Stumbrienė „Mano ir tavo šalis Lietuva“ (Vilnius, Kronta, 2003). Lietuvių kalbos ugdymo bendrojo lavinimo mokyklos strategijose (2004-2009) nėra išskirtos specialiųjų poreikių mokinių valstybinės kalbos mokymo gairės, neatkreiptas dėmesys į specialiųjų poreikių mokinių integracijos galimybes. Teigiama, kad pagrindinis tikslas, keliamas lietuvių valstybinės kalbos bendrojoje programoje,- gebėti vartoti lietuvių kalbą visose gyvenimo srityse ir situacijose. Todėl itin svarbu jau švietimo sistemoje užtikrinti atitinkamų kompetencijų ugdymą, nevaržant tautinių mažumų atstovų teisės tapatintis su savo tauta. Gimtosios kalbos ir valstybinės kalbos ugdymui keliami kiek kitokie tikslai: gimtosios kalbos gerokai platesni, nes valstybinė kalba tautinės mažumos atstovui – jau antroji kalba.

1.3. GIMTOSIOS IR NEGIMTOSIOS KALBŲ IŠMOKIMO YPATUMAI

Kalbos išmokimas ir jos mokymas- labai sudėtingi ir daugiaplaniai procesai. Nežiūrint daugelio mokslininkų ir praktikų pastangų, iki šiol nerasti optimaliausi negimtosios kalbos mokymo metodai, o jos išmokimo procesai nėra reikiamai valdomi.

Viena iš esminių sėkmingo negimtosios kalbos mokymo prielaidų yra aiškus suvokimas skirtumo tarp kalbos, kaip bendravimo priemonės (šneka, das Reden, parole) ir kalbos, kaip sistemos (kalba, die Sprache, language). Šneka kiekvienu atveju yra konkreti (ją priimame jutimo organais), ji neatsiejama nuo situacijos, susijusi su konkrečiu laiku ir vieta. Kalba – abstrakti sistema, suvokiama žmogaus protu. (Musteikis, 1992)

Musteikis teigia, kad, norint geriau suvokti negimtosios kalbos išmokimo ypatumus, pirmiausia reikia žinoti, kas būdinga gimtosios kalbos išmokimo procesui.

Maceina (1990) teigia, kad vaiko amžiuje išmokstame ne kalbos, bet mes išmokstame pažinti kalba nusakytą pasaulį, kuriame esame. Pasaulis ateina į mūsų sąmonę kalbiškai apipavidalintas. Taigi, vienas iš esmingiausių gimtosios kalbos išmokimo bruožų yra tas, kad šis procesas organiškai susijęs su vaiką supančios aplinkos pažinimu ir jos atspindėjimu žodžiais. Musteikis (1992) mano, kad pažindami pasaulį išmokstame kalbą, o įsisavindami kalbą, pažįstame bei suvokiame mus supančius daiktus, reiškinius, procesus, jų tarpusavio santykius. Tuo pačiu metu įvyksta trečias, „paslėptas“ procesas,- neišsąmonintas funkcionuojančio kalbos mechanizmo įsisavinimas. Nieko nežinodamas apie kalbos struktūrą, vaikas laisvai operuoja tuo mechanizmu, kuris reguliuoja jo kalbinę veiklą. Kalba, kaip bendravimo priemonė (šneka, das Reden, parole), ir kalba, kaip sistema, kaip abstrakcijų visuma (kalba, die Sprache, language), įeina į vaiko sąmonę kaip neatsiejami dalykai. Šį procesą galima vadinti trilypiu: pasaulio pažinimas, išmokimas šnekėti ir intuityvus gimtosios kalbos mechanizmo įsisavinimas. Ypatingas vaidmuo šiame procese priklauso pamėgdžiojimui ir žaidimui.

Kalba (kalba,die Sprache, language), kaip sisteminis reiškinys, kaip abstraktaus mąstymo įrankis, „išlukštenama“ tik mokykloje iš kalbos (kalba, das Reden, parole), kaip bendravimo priemonės. Gimtosios kalbos išmokimas- akivaizdi bendro pažinimo proceso iliustracija: konkrečių kalbos elementų pagrindu laipsniškai formuojasi ir atmintyje fiksuojama kalbos sistema, kuri savo ruožtu yra taisyklingos šnekos produkavimo garantas.

Skripkienė (1997), nagrinėdama vaikų kalbos raidą, teigia, kad maždaug šeštaisiais vaiko gyvenimo metais galutinai funkciškai perimama gimtosios kalbos leksika ir gramatika, o tai svarbu visapusiškam vaiko vystymuisi.

Daukšytė (1998), aptardama vaiko gimtosios kalbos formavimosi prielaidas, teigia, kad natūralus vaiko kalbos vystymasis nėra izoliuotas psichinis reiškinys- jis susijęs su visu vaiko psichiniu ir pirmiausia mąstymo vystymusi. Psichofiziologinių tyrimų duomenimis, žmogaus mąstymo turinys yra užkoduotas tam tikrų ženklų pavidalu ir saugomas atminties saugyklose. Gimtoji kalba- pirminis ir pagrindinis kodas, kuriuo mąstymo turinys išreiškiamas kalbėjimo metu. Todėl, teigia autorė, gimtosios kalbos raida ir tikslingas jos ugdymas turi įtakos mąstymo vystymuisi, o mąstymo vystymasis- kalbėjimo gimtąja kalba raidai.

Garšvienė (1993), apibūdindama specialiųjų poreikių (sutrikusio intelekto) vaikų gimtąją kalbą, nurodo, kad nepakankamai atliekama kalbos intelektinė funkcija. Sutrikusio intelekto vaikai linkę apsieiti be kalbos, neverbalizuoja užduoties. Kalba ne visai reguliuoja sutrikusio intelekto vaikų elgesį bei atlieka informacinę funkciją. Šių vaikų sutrikusios visos kalbinės veiklos fazės. Silpna motyvacija, nepakankamas poreikis bendrauti kalbant, ryškūs kalbos programavimo, programos realizavimo ir kontrolės trūkumai, blogai lyginamas gautas rezultatas su

išankstiniu sumanymu. Autorė teigia, kad sutrikusio intelekto vaikų esti nepilnaverčiai visi kalbos lygmenys: prasminis, kalbinis ir sensomotorinis. Skripkienė (2001), apibendrinusi atliktus tyrimus, atkreipia dėmesį, kad lietuvių vaikų gimtosios kalbos žodynas skurdokas. Garšvienė (1993), kalbėdama apie specialiųjų poreikių mokinių kalbą, pabrėžia, kad labiausiai sutrikę aukščiausio lygio, sudėtingiausi kalbinės veiklos lygmenys- prasminis (turinys) ir kalbinis žodynas. Gana ryškūs kalbos supratimo trūkumai.

Analizuojant negimtosios kalbos išmokimo ypatumus, pirmiausia iškyla principinis klausimas- ar reikia šio proceso metu iš naujo pažinti pasaulį? Atsakymas turėtų būti neigiamas (Musteikis1992). Tačiau tai nereiškia, kad skirtingos kalbos vienodai atspindi tą pačią tikrovę, kad jų sąvokų sistema sutampa. Taigi paprasto produkavimo iš vienos kalbos į kitą neužtenka. Susidaro gana sudėtingi santykiai tarp tikrovės, iš vienos pusės, ir gimtosios bei svetimos kalbos, iš kitos. Nemažą laiko tarpą gimtoji kalba yra neišvengiama tarpininkė tarp šnekos turinio ir jo perteikimo svetimos kalbos žodžiais. Vyksta neišvengiamas priverstinis vertimas.

Jei gimtosios kalbos žodis be pastebimų pastangų ir išankstinio tikslo įauga į vaiko sąmonę, kaip jį supančių daiktų atspindys, tai „svetimos kalbos žodis“, pasak Maceinos (1998), kuris ateina be daikto, reikalauja įtempti žmogaus sąmonę tam, kad suvokti ir išlaikyti jo reikšmę. Žaidimas, kuris vyksta mokantis gimtosios kalbos, virsta darbu, mokantis svetimos kalbos. Skripkienė (2001) pabrėžia, kad mokant vaikus negimtųjų kalbų, ypač valstybinės kalbos, labai svarbu atsižvelgti į jų gimtosios kalbos raidą, galimą kalbinės aplinkos poveikį. Gimtąją vaikų kalbą labai intensyviai tyrinėja rusų mokslininkės Ovčnikova, Beresneva, Dubrovskaja (2005). Remiantis jų tyrimais, daroma prielaida, kad gimtosios kalbos raida yra vienas iš esminių veiksmų, sąlygojančių antrosios kalbos išmokimą. Specialiųjų poreikių mokinių nepakankama kalbos intelektinė funkcija, kalbos raida yra sulėtėjusi, todėl tikėtina, kad antrosios kalbos mokymasis bus labai sudėtingas ir ap sunkintas. Daugelis tyrinėtojų abejoja, ar sutrikusio intelekto vaikai sugeba suvokti morfologinius dėsningumus. O gal jie apsiriboja išmokdami kalbinės praktikos stereotipus? Vadinasi, galima prielaida, kad antrosios kalbos išmokimas sutrikusio intelekto vaikams įmanomas tik minimaliame lygmenyje, nepritaikant taisyklių, nesuvokiant gramatinių formų.

1.4. PAGRINDINIAI ANTROSIOS KALBOS MOKYMOŠI BRUOŽAI

Tarp vaikų, kurie mokosi gimtosios kalbos, ir vaikų, kurie mokosi antrosios kalbos, yra tam tikrų panašių bruožų (Skripkienė, 1995). Vis dėl to juos skiria tai, kad vaikai gimtosios kalbos išmoksta natūraliomis sąlygomis. O antrosios kalbos mokykloje mokoma dirbtinėmis

kalbinės aplinkos sąlygomis, nors ir planuojama įvairi veikla, teikianti daug galimybių klausytis ir kalbėti.

Autorė nurodo pagrindinius kalbos mokymosi bruožus:

- Kalbos išmokstama bendraujant ir kuriant tam tikras gyvenimiškas situacijas, stengiantis, kad būtų išgirsti aiškiai ir taisyklingai kalbantys asmenys.
- Kalbos išmokstama kaip vientisos sistemos.
- Vaikai mokosi kalbos aktyviai ją vartodami ir eksperimentuodami.
- Laipsniškai pradedama suvokti, kaip kalba funkcionuoja, ir nejučia pradedama vartoti vis sudėtingesnes gramatines struktūras ir leksines formas.
- Mokydamiesi dar vienos kalbos vaikai sužino daug naujo apie pasaulį, žmonių galimybes bendrauti, apie konkrečią šalį, tautą.
- Skatinama, kad vaikai daugiau dėmesio skirtų ne žodžių reikšmei, o kalbos taisyklingumui.
- Kalbėdami vaikai intuityviai sieja tai, kas nauja, su anksčiau išmokta. Beje, naujus žodžius vartoja spontaniškai.
- Mokantis kalbėti dirbtinėje kalbinėje aplinkoje, būtinos tarimo ir tam tikrų gramatinių struktūrų vartojimo pratybos. Ypač tai reikalinga specialiųjų poreikių mokiniams, nes dauguma jų turi kalbos ir komunikacijos sutrikimų.
- Pageidautina vaikus paskatinti, nes specialiųjų poreikių mokiniai dažnai nepasitiki savo jėgomis, todėl droviasi aktyviai dalyvauti mokymo procese. Šiems mokiniams paskatinimas, teigiamos motyvacijos formavimas padeda įveikti mokymosi sunkumus. Autorė pabrėžia, jog būtina, kad vaikai, mokydamiesi kalbos, patirtų kuo mažiau neigiamų emocijų.
- Pramokę tam tikrų modelių, vaikai kalbą vartoja automatiškai.
- Kalbos vartojimo įgūdžiai tobulinami tam tikromis pratybomis. Manytume, kad specialiųjų poreikių mokiniams gali būti reikalingos papildomos pratybos.

R. Skripienė (1995) teigia, kad kalbos ugdymas turi būti suprantamas kaip nenutrūkstantis procesas, kuriame mokytojas ir mokiniai aktyviai dalyvauja. Gerai apgalvota, lanksti skirtingų kalbinės veiklos būdų, įvairiai susijusių ir papildančių vienas kitą, sistema padėtų mokytojui vykdyti programoje numatytus tikslus bei uždavinius, o mokiniui teiktų daug galimybių aktyviai mokytis kalbėti. Mokytojas, dirbdamas su specialiųjų poreikių mokiniu pagal individualizuotą ugdymo programą, taiko įvairius veiklos būdus, siekia įgyvendinti konkrečiam mokiniui keliamus uždavinius, o ne tiesiogiai vadovaujasi Bendrosiomis programomis.

Bendraudami su mokančiais lietuvių kalbą asmenimis, vaikai natūraliai tobulina klausymosi ir kalbėjimo įgūdžius. Klausydami gyvos kalbos, žiūrėdami televizijos laidas, jie

pratinasi suvokti kalbą remdamiesi kontekstu. Kalbėdami- mokosi vartoti kalbą automatiškai. Klausymo ir kalbėjimo įgūdžiai dažniausiai lavinami kartu, nes įvairūs kalbinės veiklos būdai apima integruotą kalbos vartojimą. Juk neįmanoma, tarkime, šalinant tarties trūkumus, nelavinti foneminės klausos (Ivoškuvienė, 1993). Mokant klausytis, lavinami pagrindiniai klausymo gebėjimai (dėmesys garsui, žodžiui, kontekstui...), pratinamasi išgirsti ir įsidėmėti lietuvių kalbos tarimo bei intonacijos ypatumus, suprasti įvairius kalbančiuosius ir palengva suvokti vis sudėtingesnę girdimą kalbą. Klausymo įgūdžiai lavinami nuolat: sudarius sąlygas girdėti taisyklingai tariamus garsus, žodžius bei sakinius ir verbalią informaciją, kuri papildoma įvairia vizualine medžiaga, padedančia sutelkti dėmesį į tai, kas girdima ir nesunkiai suprantama. Specialiųjų poreikių mokiniai, turintys girdimojo suvokimo sutrikimų, sunkiai sugeba diferencijuoti iš klausos panašiai skambančias fonemas. Kartais šie vaikai negirdi žodžio ar sakinio pabaigos, nejaučia atskirų prasminių kalbos vienetų ribų (Giedrienė, 1995). Manytume, kad specialiųjų poreikių mokiniams, mokantis antrosios kalbos, būtina papildomai ir nuolat lavinti klausymo įgūdžius.

Mokant antrosios kalbos tobulinama regimoji ir girdimoji atmintis, pabrėžiama, koks yra ryšys tarp girdimų garsų ir daikto vardo. Specialiųjų poreikių mokiniai, turintys girdimojo suvokimo sutrikimų, dažniausiai negali pilnavertiškai suvokti girdimosios informacijos, girdimoji atmintis yra silpna (Ališauskas, 1996). Todėl tikėtina, kad šiame mokymosi etape tokie mokiai patirs mokymosi sunkumų ir mokytojui būtina atkreipti į tai dėmesį. Mokant girdimojo suvokimo sutrikimų turinčius mokinius, būtina remtis regimąja atmintimi.

R. Skripkienė teigia, kad antrosios kalbos mokymasis neatsiejamas nuo tam tikrų įgūdžių, o šie priklauso nuo individualių besimokančiojo savybių. Mokant specialiųjų poreikių mokinius, pedagogui būtina žinoti konkretaus sutrikimo charakteristiką bei taikytinus mokymo būdus konkrečiam sutrikimui. Tikėtina, kad, neatsižvelgus į specialiųjų poreikių mokinio individualias savybes, nukenčia mokymo procesas.

Autorė teigia, kad kalbėti, išgirsti ir suprasti turi būti mokoma sykiu. Minėti įgūdžiai ugdomi pamažu. Pradžioje lavinamas gebėjimas tiksliai pakartoti girdimus garsus bei žodžius, o baigiama gebėjimu pasakyti nesudėtingą rišlų tekstą pagal pateiktą iliustraciją iš savo gyvenimo patirties. Didžiausių sunkumų patirs girdimojo suvokimo sutrikimų turintys mokiniai. Jiems ypač sunku vykdyti užduotis, kurioms reikia kalbos: papasakoti pagal paveikslėlių serijas, rasti apibendrinančias sąvokas, nupasakoti įvykių seką, nusakyti priežasties- pasekmės ryšius (Giedrienė, 1995).

Lavinti kalbėjimo įgūdžius dažnai stinga laiko. Jeigu norima, kad vaikai daugiau kalbėtų, nereikia vengti kalbėjimo choru. Kalbėdami choru, aktyvūs vaikai patenkina savo norą

kuo daugiau kalbėti, lėtesni arba specialiųjų poreikių mokiniai pasijunta drąsesni. Specialiųjų poreikių mokiniai specialiojo pedagogo užsiėmimų metu turėtų būti provokuojami kuo daugiau kalbėti.

Vaikai vieni kitiems daro didžiulę įtaką. Jie, mėgdžiodami vienas kito kalbą, greičiau įsimena draugų vartojamus žodžius. Noras bendrauti yra svarbiausias kalbos mokymosi motyvas (Skripkienė, 1995). Žaisdami ir dainuodami vaikai daug ko išmoka vieni iš kitų. Pedagogo pareiga sukurti tokias situacijas, kad mokinys, turintis specialiųjų poreikių, klasėje nesijaustų atstumtas nei bendraamžių, nei pedagogo, o būtų pilnavertis mokomojo proceso dalyvis. Bendraudamas su suaugusiais ir su bendraamžiais jis ne tik greičiau išmoks kalbos, bet ir labiau pasitikės savo jėgomis, jausis pilnavertis bendruomenės narys.

2. MOKINIŲ, TURINČIŲ SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ, UGDYMAS BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOSE

Jungtinių Tautų „Lygių galimybių teikimo žmonėms su negalia bendrosios taisyklės“ teigia: „Vyriausybės turėtų pripažinti, kad neįgalūs vaikai, jaunuoliai ir suaugusieji pagal lygių galimybių principą gali įgyti pradinį, vidurinį ir aukštesnįjį išsilavinimą integruotoje aplinkoje. Šios taisyklės turėtų garantuoti, kad neįgalių žmonių švietimas taptų neatskiriama bendrosios švietimo sistemos dalimi“. Lietuvos Respublika šia direktyva grindžia šalies švietimo reformos nuostatas ir kuria modernią atvirą mokyklą. Specialiųjų poreikių vaikų mokymas Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose įteisintas 1991 metais Lietuvos Respublikos švietimo bei Lietuvos Respublikos invalidų socialinės integracijos įstatymais.

Ambrukaitis (2005) teigia, jog spartus mokinių specialiosiose mokyklose skaičiaus mažėjimas rodo, kad integruoto ugdymo principai šalyje įgyvendinami. Švietimo ir mokslo ministerijos duomenimis, 2000-2001 mokslo metais specialiosiose mokyklose mokėsi 7 300 mokinių, o 2003-2004 mokslo metais- 6700. Tai išoriniai švietimo reformos rezultatai. Vidiniai reformos procesai, keičiantys nuostatas, požiūrius, ugdymo tikslus ir turinį gal nėra tokie pastebimi, tačiau jie vyksta: rengiamos adaptuotos ugdymo programos, leidžiami nauji vadovėliai.

Ruškus (2002), apibūdindamas dabartinę specialiųjų poreikių mokinių mokymo situaciją, teigia, kad bendrojo lavinimo mokykla dar nėra pajėgi integruoti neįgalius, ypač sutrikusio intelekto vaikus, o specialioji mokykla taip pat išgyvena krizę.

Taigi, inkliuzyvus ugdymas yra integruoto ugdymo siekiamybė, aukščiausia jo reikšimosi forma (Bagdonas, 1997).

Holden (1996) pabrėžia tokius inkliuzyvaus ugdymo reikalavimus:

- Prieinamumas: mokyklos aplinkos ir patalpų pritaikymas neįgaliems asmenims, specializuota kompiuterinė ir kita įranga, mokymo priemonės akliesiems, fiziškai neįgaliems ar silpnaregiams.
- Mokyklos pedagogų ir viso personalo pasirengimas (pakankamas informuotumas apie įvairias negales ir darbą su neįgaliais asmenimis).
- Ugdymo programų ir mokymo būdų pritaikymas.
- Visų mokinių ir pedagogų teigiamų nuostatų suformavimas.

Panašios mokyklos modelį (realiai egzistuojantį) apibūdina Galkienė (2005). Autorė aptaria integruoto ugdymo aplinkos ypatumus, pabrėžia, kad atvira ugdomoji aplinka (heterogeniška mokyklos bendruomenė) – esminė socialinės neįgaliųjų integracijos sąlyga, formuluoja integruoto ugdymo principus. Akcentuojama, kad heterogeninė aplinka skatina pedagogų kompetencijos augimą, norą tobulėti.

Teigiama, kad efektyviu mokinio, turinčio specialiųjų poreikių, ugdymu bendrojo lavinimo erdvėje galime laikyti tuos atvejus, kai yra išpildomos trys sąlygos:

- 1) vaikas gerai jaučiasi bendraamžių bendruomenėje;
- 2) mokinio ugdymo tikslai atitinka jo individualiąsias galias ir poreikius;
- 3) mokykla rūpinasi mokymo ištekliais.

Atvira mokykla suteikia galimybių mokytis kiekvienam vaikui neatsižvelgiant į jo tautinę, kultūrinę, religinę savimone, gebėjimus ir sveikatos būklę. (Galkienė, 2005).

Lietuvos Respublikos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosiose programose teigiama, kad specialiųjų poreikių moksleiviams sudaromos sąlygos mokytis pagal jų galimybes, pagal modifikuotas ir adaptuotas ugdymo programas. Jaunimo mokyklose pagrindinio ugdymo programa gali būti įgyvendinama per 6 ar 7 metus. Savitais bruožais ugdymo turinys ir procesas pasižymi mokyklose, savo veiklą grindžiančiose netradicinėmis ugdymo sistemomis, mokyklose nelietuvių mokomąja kalba, gydymo įstaigų mokyklose, suaugusiųjų bendrojo lavinimo mokyklose, klasėse, mokymo centruose ir kt. (*Bendrosios programos*, p.12). Vadinas, tautinių mažumų mokyklose besimokantiems specialiųjų poreikių mokiniams turi būti pritaikytas ugdymo turinys, sudaromos sąlygos mokytis valstybinės kalbos pagal jų individualius gebėjimus.

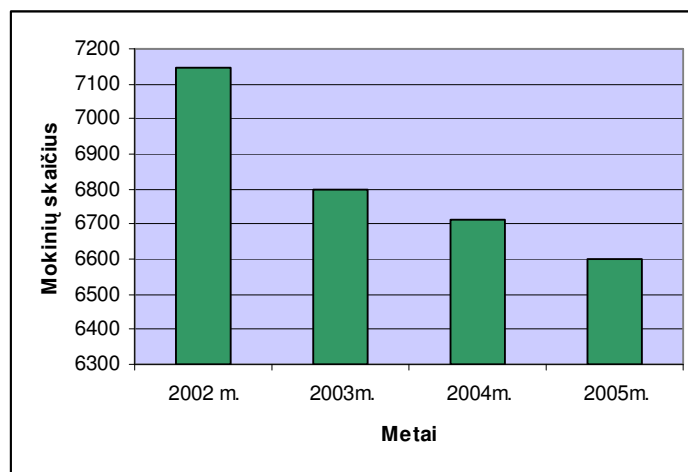
Taip pat Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos programose pažymima, kad pradinio ir pagrindinio ugdymo pakopos moksleivių poreikiai ir galios labai įvairios. Todėl mokykla ir jos

mokytojai, siekdami padėti kiekvienam moksleiviui įgyti tolesniam mokymuisi ir gyvenimui būtiną kompetenciją bei patirtį, turėtų *diferencijuoti ir individualizuoti ugdymą*, kad kuo daugiau moksleivių geriau realizuotų prigimtines galias ir mažiau jų patirtų mokymosi nesėkmę. Ugdymo individualizavimas ir diferencijavimas būtinas mokant specialiųjų poreikių mokinius bendrojo lavinimo mokyklose. Ališauskas (2001) teigia, kad, ugdant specialiųjų poreikių vaikus, aktualus ne tik ugdymo programos individualizavimas, bet visos ugdymo individualizavimo kryptys: vaiko teigiamos mokymosi motyvacijos palaikymas, nepakankamai išlavėjusių ar sutrikusių pažintinių procesų ugdymas, negalės kompensavimas taikant alternatyvius ugdymo būdus, individualizuotas mokymosi pasiekimų vertinimas, pagrindinės mokyklos baigiamųjų egzaminų pritaikymas ir kt. Autorius pabrėžia, kad nederėtų pedagoginės pagalbos vaikui teikimo siaurinti iki mokomosios programos pritaikymo.

2.1. MOKINIŲ, TURINČIŲ SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ, INTEGRACIJOS DINAMIKA

Pastaraisiais metais mokinių, turinčių specialiųjų poreikių, daugėja. Švietimo ir mokslo ministerijos duomenimis 1999-2000 m.m. pradžioje specialiųjų poreikių turintys mokiniai sudarė 8,5 % visų bendrojo lavinimo mokyklos mokinių, 2000-2001 m.m. – 9 %, 2001-2002 m.m. -9,4%, 2002-2003 m.m. -9,9 %, 2003-2004 m.m. 10,9 %.

Specialiųjų poreikių mokinių, besimokančių specialiosiose mokyklose skaičius, kasmet mažėja. (žr. 1 pav.).

1 pav. Mokinių skaičiaus kaita Lietuvos specialiosiose mokyklose

Mažėjant besimokančiųjų specialiosiose mokyklose mokinių skaičiui, vis daugiau jų integruojami į bendrojo lavinimo mokyklas. Tai patvirtina paskutiniųjų metų statistiniai duomenys, pateikti 2 lentelėje.

2 lentelė

Specialiųjų poreikių mokinių, integruotų į bendrojo ugdymo klases Lietuvoje, dinamika

	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004
Iš viso mokinių	45539	48029	49989	54240
Intelektu sutrikimai	6223	6804	7095	3834
Regos sutrikimai	2386	1664	808	501
Klausos sutrikimai	489	435	437	414
Emocijų, elgesio ir socialinės raidos sutrikimai	901
Lėtiniai somatiniai ir neurologiniai sutrikimai	3501
Kalbos ir komunikacijos sutrikimai	26675	27921	29464	29377
Judesio ir padėties sutrikimai	939	988	989	1213
Specifiniai pažinimo sutrikimai	8827	10217	11196	7286
Kompleksiniai sutrikimai	4318
Kiti sutrikimai	2895

Nagrinėdami 2 lentelėje pateiktus duomenis matome, kad vidutiniškai kasmet į bendrojo lavinimo mokyklas integruojasi apie 3000 daugiau mokinių nei praėjusiais mokslo metais. Tai ryškus rodiklis, apibūdinant specialiųjų poreikių mokinių integraciją į bendrojo lavinimo mokyklas. Pateiktoje lentelėje matome, kad daugiausiai integruojasi kalbos ir komunikacijos sutrikimus turintys mokiniai. Antroje vietoje, pagal sutrikimų pobūdį- specifinius pažinimo sutrikimus turintys mokiniai. Trečioje vietoje- intelekto sutrikimai.

Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose mokymas vyksta lietuvių, rusų, lenkų, baltarusių, anglų, prancūzų, kalbomis. (www.smm.lt/svietimo_bukle 2006-01-06)

Specialiųjų poreikių mokiniams integruojantis į bendrojo lavinimo mokyklas, vis daugiau jų ateina ir į tautinių mažumų mokyklas, tačiau kol kas tai tik prognozuojame, nes nepateikiama statistika kiek specialiųjų poreikių vaikų jas lanko.

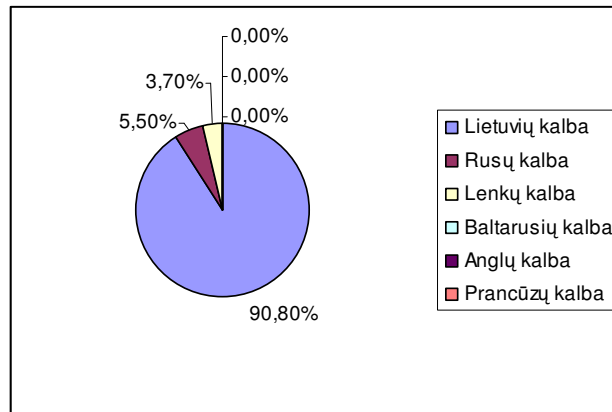
Nagrinėjome mokinių skaičių pagal mokymo kalbas Lietuvoje. Dinamika pateikiama 3 lentelėje.

3 lentelė

Lietuvos mokinių skaičius pagal mokymo kalbas

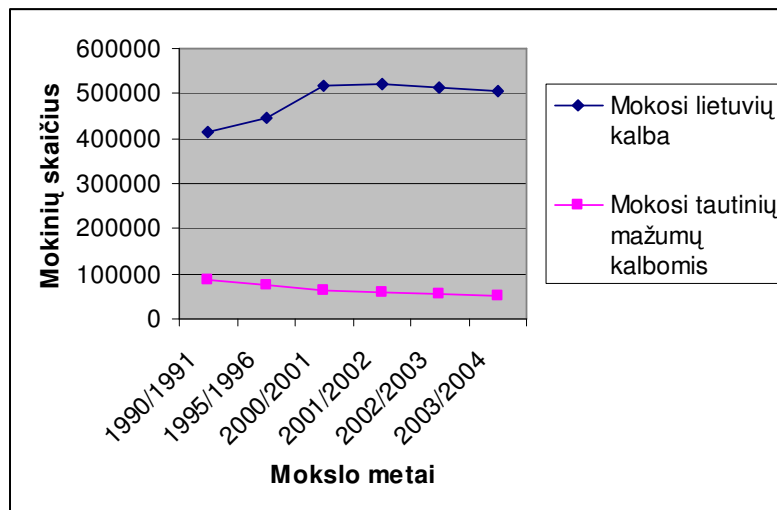
	1990/1991	1995/1996	2000/2001	2001/2002	2002/2003	2003/2004
Iš viso mokinių	501740	520704	580390	578818	569816	558497
Mokosi lietuvių kalba	414295	447281	517214	519177	514384	507086
Mokosi rusų kalba	76038	55373	40978	37672	33890	30606
Mokosi lenkų kalba	11407	17898	21940	21710	21314	20549
Mokosi baltarusių kalba	-	152	207	208	175	159
Mokosi anglų kalba	-	-	51	51	53	67
Mokosi prancūzų kalba	-	-	-	-	-	30
Viso mokosi tautinių mažumų kalbomis	87445	73423	63176	59641	55432	51411

Remiantis 3 lentelės duomenis galime spėti, kad iš 51411 mokinių, besimokančių 2003/2004 mokslo metais tautinių mažumų mokyklose, dalis yra specialiųjų poreikių. 2003/2004 mokslo metais tautinės mažumos sudarė 9,2 % visų Lietuvos mokinių skaičiaus. Didžiausią tautinių mažumų mokinių dalį sudaro besimokantieji rusų kalba. Antroje vietoje pagal mokinių skaičių tautinių mažumų tarpe - lenkų kalba besimokantys mokiniai. Trečią vietą užima baltarusiai. Nedidelę dalį sudaro anglų ir prancūzų kalbomis besimokantieji mokiniai. Tai paryškina 2 pav. pateikti duomenys.

2 pav. 2003/2004 mokslo metų Lietuvos mokinių skaičius pagal mokymo kalbas

3 paveiksle pateikiama mokinių skaičiaus dinamika pagal mokymo kalbas.

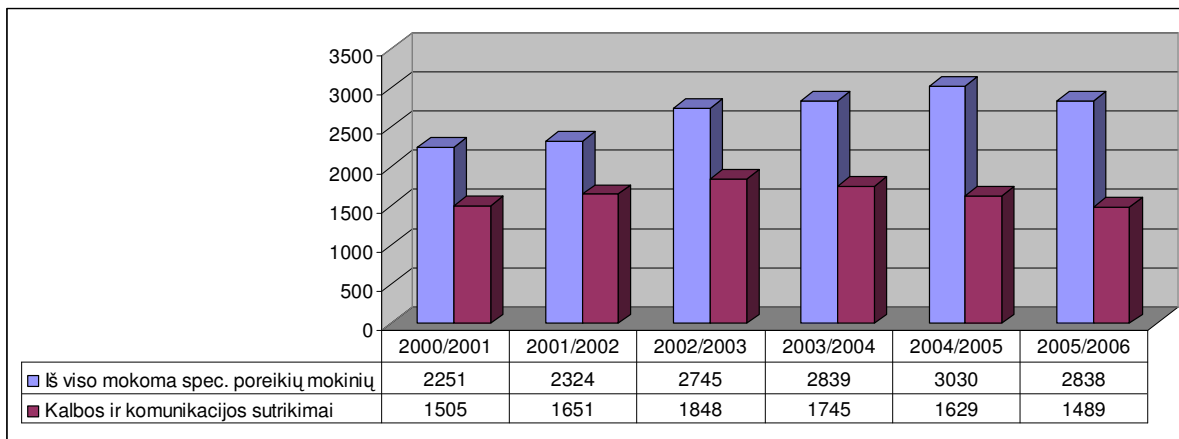

3 pav. Mokinių skaičiaus Lietuvoje dinamika pagal mokymo kalbas

Duomenys rodo, kad mažėjant lietuvių kalba besimokančiųjų skaičiui, mokinių skaičius mažėja ir tarp tautinių mažumų. Didžiuosiuose Lietuvos miestuose išsilavinimą teikia tautinių mažumų mokyklos, į kurias integruojami ir specialiųjų poreikių mokiniai.

2.2. KLAIPĖDOS MIESTO SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ MOKINIAI, UGDOMI BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOSE

Klaipėdos mieste 28 mokyklos teikia pagrindinį ir vidurinį išsilavinimą. Šiose mokyklose mokosi ir specialiųjų poreikių mokiniai.

4 pav. Specialiųjų poreikių mokinių, integruotų į bendrojo lavinimo mokyklas, dinamika
Klaipėdoje

4 paveiksle pateiktų duomenų analizė rodo, kad specialiųjų poreikių mokinių integracija į Klaipėdos bendrojo lavinimo mokyklas palaipsniui didėjo. 2004/2005 mokslo metais pasiekė didžiausią ribą ir sustojo. Kalbos ir komunikacijos sutrikimų turinčių mokinių skaičius išliko panašus per visus 6 mokslo metus. Didžiausias specialiųjų poreikių mokinių, besimokančių bendrojo lavinimo mokyklose, skaičius buvo 2004/2005 mokslo metais. 2003/2004 ir 2005/2006 mokslo metais mokinių skaičius labai panašus.

Klaipėdos miesto specialiųjų poreikių mokinių pasiskirstymą pagal sutrikimų pobūdį iliustruoja 4 lentelė.

4 lentelė

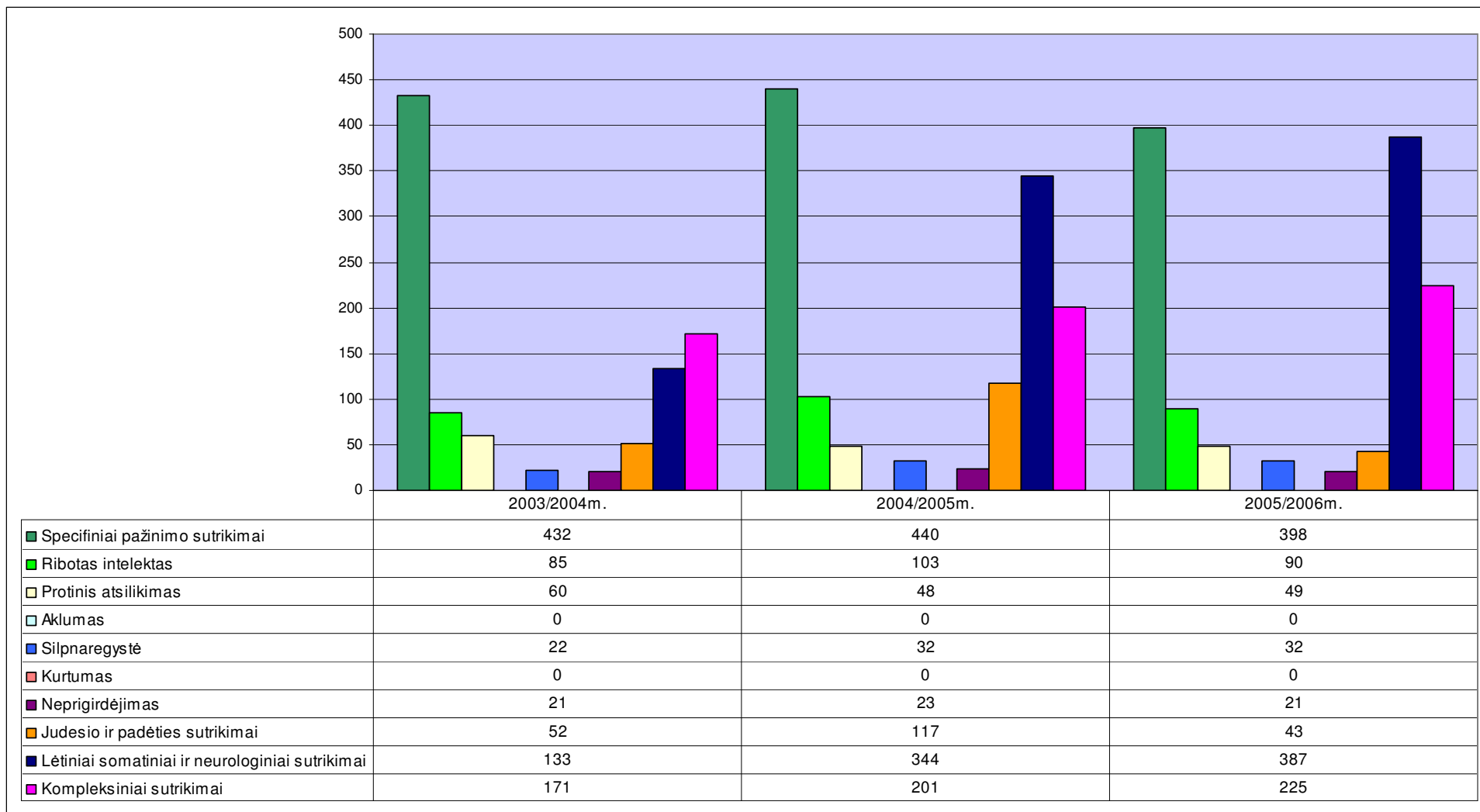
Klaipėdos miesto specialiųjų poreikių mokinių pasiskirstymas pagal sutrikimo rūšis

Mokslo metai	2003/2004	%	2004/2005	%	2005/2006	%
Sutrikimų rūšys						
Specifiniai pažinimo sutrikimai	432	15%	440	15%	398	14%
Lėtiniai somatiniai ir neurologiniai sutrikimai	133	5%	344	11%	387	14%
Kompleksiniai sutrikimai	171	6%	201	7%	225	8%
Emocijų, elgesio ir socialinės raidos sutrikimai	93	3%	74	2%	88	3%
Ribotas intelektas	85	3%	103	3%	90	3%
Protinis atsilikimas	60	2%	48	2%	49	2%
Aklumas	0	0%	0	0%	0	0%

Silpnaregystė	22	1%	32	1%	32	1%
Kurtumas	0	0%	0	0%	0	0%
Nepriгідėjimas	21	1%	23	1%	21	1%
Judesio ir padėties sutrikimai	52	2%	117	4%	43	2%
Iš viso spec. poreikių mokinių	2839	100 %	3030	100 %	2838	100 %
Kalbos ir komunikacijos sutrikimai	1745	62%	1629	54%	1489	52%

Analizuodami duomenis matome, kad vidutiniškai 2000-2005 mokslo metais kalbos ir komunikacijos sutrikimai sudarė 62% visų sutrikimų. Mažiausias kalbos ir komunikacijos sutrikimų skaičius 2005/2006 mokslo metais sudaro 52 % visų sutrikimų. 2003/2004, 2004/2005 ir 2005/2006 mokslo metais specifiniai pažinimo sutrikimai sudarė nekintantį skaičių- apie 15% visų sutrikimų. Trečioje vietoje pagal vaikų skaičių- Klaipėdos bendrojo lavinimo mokyklose besimokantys vaikai, turintys lėtinių somatinių ir neurologinių sutrikimų. Nuo 2003/2004 iki 2004/2005 mokslo metų jų skaičius išaugo nuo 5% iki 11%, o 2005/2006 mokslo metais dar padidėjo iki 14%. Iš pateiktų duomenų matome, kad šio sutrikimo dinamika didžiausia per visus 2003-2005 mokslo metus. Pagal sutrikimų pobūdį, ketvirtoje vietoje kompleksinę mokymosi negalę turintys mokiniai. Daugiausiai vaikų, turinčių intelekto sutrikimą, Klaipėdos bendrojo lavinimo mokyklose mokėsi 2003/2004 mokslo metais (60), tai sudarė 2% visų sutrikimų. 2004/2005 ir 2005/2006 mokslo metais Klaipėdos bendrojo lavinimo mokyklose mokėsi jau daugiau sutrikusio intelekto mokinių (48 ir 49). Riboto intelekto mokinių skaičius išlieka beveik nepakitęs per visus trejus mokslo metus- 3%.

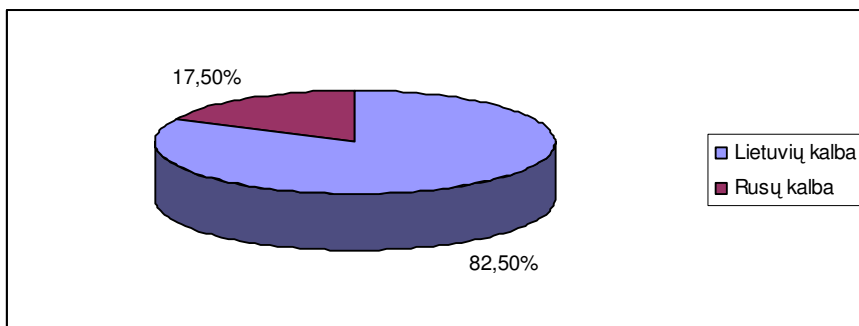
Klaipėdos miesto mokinių, turinčių specialiųjų poreikių, pasiskirstymas pagal sutrikimų pobūdį atsispindi 5 paveiksle.

5 pav. Klaipėdos miesto mokinių, turinčių specialiųjų poreikių, pasiskirstymas pagal sutrikimų pobūdį

2.3. KLAIPĖDOS MIESTO SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ MOKINIAI, UGDOMI TAUTINIŲ MAŽUMŲ MOKYKLOSE

Klaipėdos mieste pradinį, pagrindinį ir vidurinį išsilavinimą tautinėms mažumoms teikia 11 ugdymo įstaigų: 1 gimnazija, 5 vidurinės mokyklos, 2 pagrindinės mokyklos, 1 suaugusiųjų mokykla, 2 pradinės mokyklos. Devyniose iš jų mokoma rusų gimtąja kalba, dvejose rusų ir lietuvių kalbomis. Klaipėdos miesto specialiųjų poreikių mokinių pasiskirstymą pagal mokomąsias kalbas iliustruoja 6 paveikslas.

6 pav. Klaipėdos miesto specialiųjų poreikių mokinių pasiskirstymas pagal mokomąsias kalbas

2005/2006 mokslo metais Klaipėdos tautinių mažumų mokyklose mokomi 497 mokiniai, turintys specialiųjų poreikių. Jie sudaro 17,5% visų Klaipėdos miesto specialiųjų poreikių mokinių. Šiems mokiniams lietuvių kalba nėra gimtoji, jie lietuvių kalbos mokosi kaip valstybinės. Tolesnio tyrimo duomenys parodė, kad šiose mokyklose susiduriama su įvairiomis mokymo ir mokymosi problemomis, todėl mokant specialiųjų poreikių mokinius, būtina ne tik gerai pažinti kiekvienam sutrikimui būdingus ypatumus, bet ir gebėti ugdymo turinį pritaikyti konkrečiam mokiniui.

Specialiųjų poreikių mokinių pasiskirstymas pagal sutrikimo pobūdį Klaipėdos miesto tautinių mažumų mokyklose atsispindi 5 lentelėje.

5 lentelė

Specialiųjų poreikių mokinių pasiskirstymas pagal sutrikimo pobūdį Klaipėdos miesto tautinių mažumų mokyklose

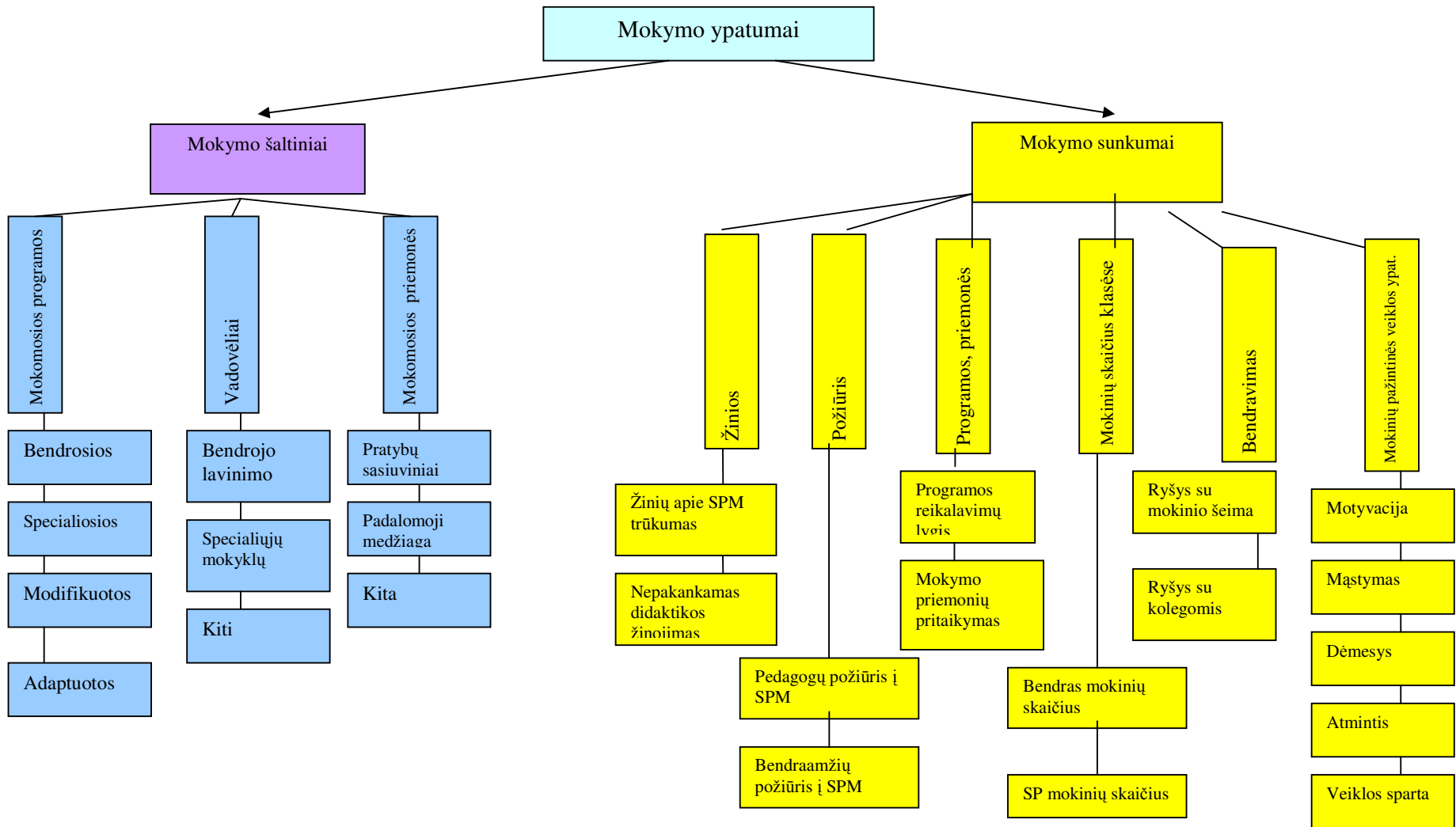
Sutrikimų rūšys	Mokinių skaičius	%
Specifiniai pažinimo sutrikimai	61	12%
Lėtiniai somatiniai ir neurologiniai sutrikimai	50	10%
Kompleksiniai sutrikimai	24	5%
Emocijų, elgesio ir socialinės raidos sutrikimai	21	4%
Ribotas intelektas	14	3%
Protinis atsilikimas	13	3%

Aklumas	0	0%
Silpnaregystė	7	1%
Kurtumas	0	0%
Neprigirdėjimas	8	2%
Judesio ir padėties sutrikimai	12	2%
Iš viso spec. poreikių mokinių	497	100%
Kalbos ir komunikacijos sutrikimai	287	58%

Lygindami 4 ir 5 lenteles matome, kad tautinių mažumų mokyklose, kaip ir kitose miesto mokyklose, didžiausią sutrikimų dalį sudaro kalbos ir komunikacijos sutrikimai. Bendrai Klaipėdos mieste šie sutrikimai apima 52% visų sutrikimų, o tautinių mažumų mokyklose- 58%. Panašios tendencijos išlieka ir lyginant kitas sutrikimų rūšis. Antrą vietą, kaip ir visose Klaipėdos bendrojo lavinimo mokyklose, užima specifiniai pažinimo sutrikimai, trečioje- lėtiniai somatiniai, o ketvirtoje- kompleksiniai sutrikimai. Šių duomenų analizė leidžia teigti, kad į tautinių mažumų mokyklas ateina specialiųjų poreikių mokiniai, kurie turi sutrikimų, būdingų ir lietuvių kalba mokomiems moksleiviams. Vadinasi, šioms tautinėms mažumoms nėra charakteringi vienos rūšies sutrikimai ar žymus kokios sutrikimų rūšies dominavimas.

3. MOKINIŲ, TURINČIŲ SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ, VALSTYBINĖS KALBOS MOKYMO IR MOKYMOŠI YPATUMŲ TYRIMO TAUTINIŲ MAŽUMŲ MOKYKLOSE ANALIZĖ 3.1. TYRIMO METODIKA

Lietuvių (valstybinės) kalbos mokytojams buvo pateikta mišraus tipo anketa. Ji sudaryta atlikus tyrimo operacionalizaciją. Mokymo ypatumai išskaidyti į mokymo šaltinių analizę ir mokymo sunkumų analizę. 7 paveiksle pavaizduota, kokiais požymiais remiantis charakterizuojami mokymo ypatumai.

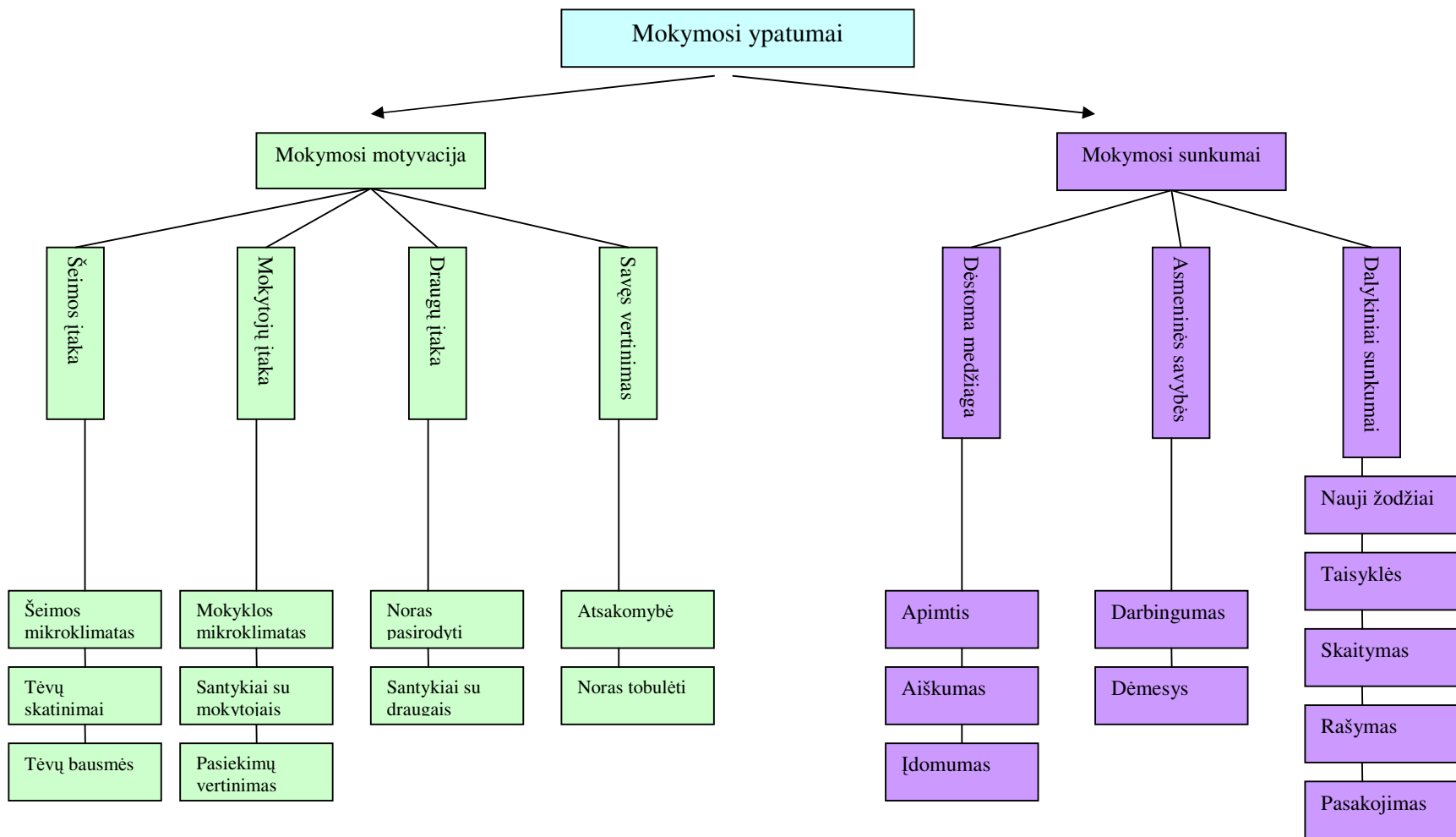

7 pav. Mokymo sunkumų operacionalizacija

Anketinė apklausa buvo atliekama 2005-2006 metais Klaipėdos, Šiaulių ir Visagino miestuose. Respondentams pateikta 25 klausimų anketa, kuria siekiama išsiaiškinti, kokiomis mokymo priemonėmis naudojasi tautinių mažumų mokyklų lietuvių kalbos mokytojai, mokydami vaikus, turinčius specialiųjų poreikių. Taip pat siekiama sužinoti, kokius mokymo sunkumus patiria lietuvių kalbos mokytojai.

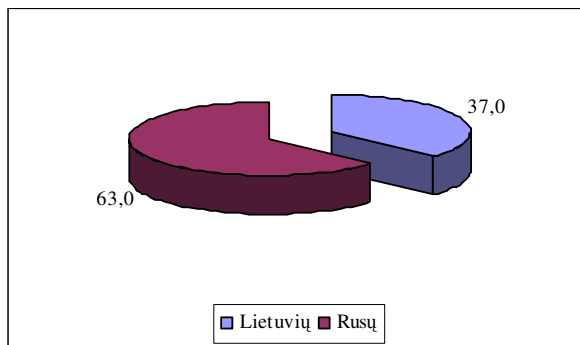
Anketas pildė tautinių mažumų mokyklų lietuvių kalbos mokytojai, kurie turėjo raštu atsakyti į anketoje pateiktus uždaro ir atviro tipo klausimus. Pirmieji trys anketos klausimai buvo skirti išsiaiškinti respondentų demografinius duomenis- lytį, amžių, pedagoginio darbo stažą. Sekančiais trim klausimais norėta sužinoti, kokius mokymo šaltinius naudoja pedagogai mokydami tautinių mažumų mokyklų specialiųjų poreikių mokinius. Sekantys trys klausimai skirti išsiaiškinti lietuvių kalbos mokytojų žinias apie specialiųjų poreikių mokinius. 10, 11, 15, 16, 19, 24 klausimais siekiama sužinoti, kokią įtaką mokymo sunkumams daro programų reikalavimų lygis ir mokymo priemonių specialiųjų poreikių mokiniams pritaikymas. Mokinių skaičiaus klasėje įtaką mokymo sunkumams iliustruoja 13 klausimas. Tėvų ir pedagogų bendravimo vaidmenį, sprendžiant mokymo problemas, atskleidžia 12, 21, 22 klausimai. 14, 17 klausimu siekiama išsiaiškinti, kas turi įtakos mokymo sunkumams. Pedagogų ir visos bendruomenės požiūrį į specialiųjų poreikių mokinius atskleidžia 18, 20, 23 klausimai. 25 klausimu prašoma pareikšti individualią nuomonę apie specialiųjų poreikių mokinių mokymo sunkumus.

Tautinių mažumų mokyklų specialiųjų poreikių mokiniams apklausti naudotas interviu metodas. Buvo iš anksto paruošti pusiau standartizuoti interviu klausimai, kuriais remiantis siekta išsiaiškinti specialiųjų poreikių mokinių valstybinės kalbos mokymosi ypatumus. Mokymosi ypatumų tyrimo anketa sudaryta atlikus operacionalizaciją. Mokymosi ypatumai išskaidyti į mokymosi motyvacijos analizę ir mokymosi sunkumų analizę. 8 paveiksle galime matyti, kokiais požymiais remiantis apibūdinami mokymosi ypatumai.

8 pav. Mokymosi sunkumų operacionalizacija

Duomenys buvo renkami individualių pokalbių metu. Žodžiu apklausiami specialiuju poreikių tautinių mažumų mokyklų mokiniai, besimokantys pagal modifikuotas ir adaptuotas Bendrojo lavinimo mokyklų programas. Interviu metu mokiniai galėjo pasirinkti, kokia kalba jie atsakinės- lietuvių arba rusų.

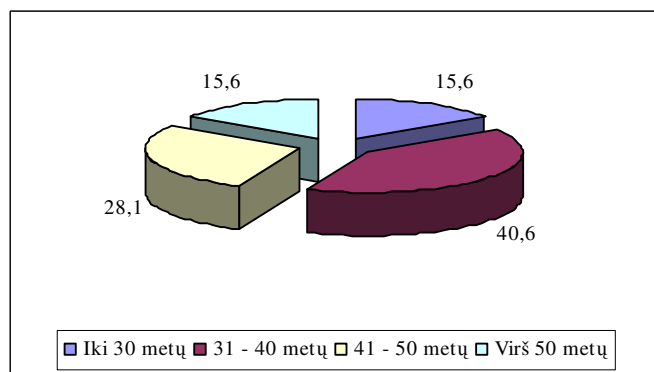
9 pav. Mokinių bendravimo kalba interviu metu

Paaiškėjo, kad didžioji dauguma specialiųjų poreikių mokinių į pateiktus klausimus atsakinėjo gimtąja rusų kalba. 37% tautinių mažumų mokyklų specialiųjų poreikių mokinių bendravo lietuvių kalba.

Duomenys apdoroti statistinės programos SPSS13.0 ir matematinės skaičiuoklės MS Excel pagalba.

3.2. TIRIAMIEJI

Tyrimo dalyvavo 62 Lietuvos tautinių mažumų mokyklų lietuvių kalbos mokytojos-moterys. Mokytojų darbo vieta skyrėsi. Anketinėje apklausoje dalyvavo Klaipėdos Santarvės, Žaliakalnio, Pamario, Pajūrio, M. Gorkio vidurinių mokyklų, Gabijos, A. Rubliovo pagrindinių mokyklų, Pakalnutės mokyklos- darželio pedagogės. Taip pat apklaustos Šiaulių Santarvės, Visagino Sedulinos, Draugystės vidurinių mokyklų valstybinės kalbos mokytojos. Mokytojų amžius bei pedagoginio darbo stažas buvo įvairus. Tai atspindi 10 paveiksle pateikti duomenys.

10 pav. Apklausoje dalyvavusių pasiskirstymas pagal amžių

Matome, kad didžiausią apklaustųjų dalį sudaro 31-40 metų(40,6%) ir 41-50 metų amžiaus (28,1%) respondentės. Gerokai mažiau (po 15,6%) buvo mokytojų iki 30 ir virš 50 metų amžiaus.

Pedagoginį darbo stažą vertinome 5 metų intervalais. Didžiausia apklaustųjų grupė (37,5%) nurodė, jog turi iki 10 metų pedagoginio darbo stažą. Kitos grupės buvo beveik vienodos: 11-20 metų- 31,2% ir virš 20 metų- 31,3%.

6 lentelė

Pedagoginio darbo stažas

Metai	Procentai
0 - 10	37,5
11 - 20	31,2
Virš 20	31,3

Analizuodami 6 lentelės duomenis matome, kad dauguma apklaustųjų (62,5%) turi virš 10 metų pedagoginio darbo stažą. Vadinasi, galime teigti, kad respondentai yra patyrę savo srities specialistai.

Tyrimo dalyvavo 94 Klaipėdos tautinių mažumų mokyklų mokiniai, turintys specialiųjų poreikių. Interviu metodu buvo apklausti 5-10 klasių mokiniai. Tyrime dalyvavusių didesnę dalį sudarė berniukai- 74,1%, mergaitės – 25,9%. Tiriamųjų skaičius pagal klases buvo skirtingas.

7 lentelė

Specialiųjų poreikių mokinių pasiskirstymas pagal klases

Mokiniai	Procentai
5 klasė	30,7
6 klasė	28,5
7 klasė	11,2
8 klasė	11,1
9 klasė	11,1
10 klasė	7,4

Analizuodami 7 lentelės duomenis matome, kad daugiausia tiriamųjų buvo penktoje (30,7%) ir šeštoje (28,5%) klasėse. Kitose klasėse apklaustųjų skaičius buvo panašus (apie 11%).

3.3.TAUTINIŲ MAŽUMŲ MOKYKLŲ MOKINIŲ, TURINČIŲ SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ, MOKYMO YPATUMAI

Anketos duomenų analizė atskleidė lietuvių kalbos mokytojų žinias apie specialiųjų poreikių vaikus, pedagogų darbo būdus, bendravimo su kolegomis ir tėvais ypatumus, šaltinius, kuriais remiantis ugdomi šie mokiniai bendrojo lavinimo tautinių mažumų mokyklose. Atsakinėdami į pateiktus klausimus respondentai išreiškė savo ir bendruomenės požiūrį į specialiųjų poreikių mokinius bei nuomonę apie valstybinės kalbos mokymosi galimybes.

3.3.1. MOKINIŲ, TURINČIŲ SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ, MOKYMO ŠALTINIAI

Pateikdami informaciją apie mokomasias programas, 78,1% apklaustųjų nurodė, kad specialiųjų poreikių mokinius moko pagal modifikuotas, 71,9%- pagal adaptuotas Bendrąsias programas. Dalis apklaustųjų (43,8%) teigė, jog moko mokinius pagal Bendrąsias programas. Mažiausia dalis, mokydami specialiųjų poreikių turinčius mokinius, remiasi specialiosiomis programomis (9,4%). Remdamiesi gauta informacija, galime daryti išvadą, kad didžioji dauguma pedagogų specialiųjų poreikių mokiniams rengia individualias programas. Dauguma apklaustųjų atsakymuose nurodė keletą programų rūšių, pagal kurias ugdo mokinius. Kadangi klasėje yra vaikų, turinčių skirtingų ugdymosi poreikių, todėl programų individualizavimas yra būtinas žingsnis, užtikrinant tolesnį kiekvieno vaiko ugdymą.

Analizuojant duomenis apie mokymo priemones- vadovėlius, paaiškėjo, kad 93,3% respondentų, mokydami mokinius, turinčius specialiųjų poreikių, naudojami bendrojo lavinimo mokyklų vadovėliais. Vadovėliais, skirtais specialiosioms mokykloms- 6,6% visų apklaustų lietuvių kalbos mokytojų. Daugelis mokytojų, papildomai komentavo, jog specialiųjų poreikių mokiniams valstybinės kalbos mokymui nėra parengta specialių vadovėlių, todėl mokytojai dažniausiai remiasi žemesniųjų klasių bendrojo lavinimo mokyklų vadovėliais, pritaikydami užduotis individualiai kiekvienam vaikui arba vadovėliais, skirtais lietuviškoms specialiosioms mokykloms (sutrikusio intelekto vaikams).

Paprašius nurodyti kitus mokymo šaltinius, 59,4% respondentų teigė, jog patys ruošia didaktinę medžiagą specialiųjų poreikių mokiniams. 40,6% pedagogų teigė, jog naudoja pratybų sąsiuvinius.

Gautų duomenų analizė rodo, kad didžioji dalis lietuvių kalbos mokytojų tautinių mažumų mokyklose specialiųjų poreikių mokinius moko pagal bendrojo lavinimo mokyklų vadovėlius, pratybų sąsiuvinius bei ruošia daug padalomosios medžiagos. Vadinasi, galime daryti prielaidą, jog mokytojai supranta būtinybę pritaikyti ir individualizuoti mokymo šaltinius.

3.3.2. MOKINIŲ, TURINČIŲ SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ, MOKYMO SUNKUMAI

Siekiant išsiaiškinti pedagogų požiūrį į lietuvių (valstybinės) kalbos specialiųjų poreikių mokinių mokymo sunkumus buvo nagrinėjami šie klausimai:

- pedagogų žinios apie mokinius, turinčius specialiųjų poreikių;
- programinių reikalavimų lygis;
- mokymo metodų taikymo ypatumai, galimybės;
- mokinių skaičius klasėse;
- pedagogų požiūris į mokinius, turinčius specialiųjų poreikių;
- valstybinės kalbos mokytojų ryšiai su tėvais ir kolegomis.

3.3.2.1. PEDAGOGŲ ŽINIOS APIE MOKINIUS, TURINČIUS SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ

Siekiant įvertinti lietuvių kalbos mokytojų žinias apie specialųjį ugdymą, apklaustieji buvo paprašyti įvertinti 4 balų skalėje savo žinias apie specialiųjų poreikių mokinius bei jų ugdymo ypatumus. Taip pat reikėjo nurodyti, ar Jiems būtų naudinga sužinoti daugiau apie specialiųjų poreikių mokinių negimtosios kalbos ugdymo ypatumus.

Kadangi mokytojai buvo paprašyti įvertinti kiekvieną teiginį 4 balų skalėje, buvo paskaičiuoti vidutiniai įvertinimai. Vadinasi, kuo didesnis vidutinis įvertinimas, tuo labiau respondentas sutinka su atitinkamu teiginiu.

8 lentelė

Lietuvių kalbos mokytojų žinios apie specialiųjų poreikių vaikus ir jų ugdymą

Teiginys	Vidurkiai
Manote, kad turite pakankamai žinių apie specialiųjų poreikių mokinius	2,41
Manote, kad žinote pakankamai metodų, pagal kuriuos ugdomi specialiųjų poreikių vaikai	2,39
Jums būtų naudinga daugiau sužinoti apie specialiųjų poreikių vaikų negimtosios kalbos ugdymo ypatumus	3,47

Analizuodami 8 lentelės duomenis matome, kad tik šiek tiek daugiau nei pusė pedagogų mano, jog turi pakankamai žinių apie specialiųjų poreikių mokinius. Mažesnę dalis apklaustųjų teigė, jog žino pakankamai metodų, pagal kuriuos ugdomi specialiųjų poreikių vaikai. Didžiausia dalis pedagogų sutinka su teiginiu, kad būtų naudinga daugiau sužinoti apie specialiųjų poreikių vaikų negimtosios kalbos ugdymo ypatumus. Akivaizdu, kad informacijos apie negimtosios kalbos ugdymo ypatumus tautinių mažumų mokyklų mokytojams trūksta.

Analizuodami respondentų atsakymus apie specialųjį ugdymą apžvelgėme ir skirtingų amžiaus grupių pedagogų atsakymus.

9 lentelė

Pedagogų žinios apie specialiųjų poreikių mokinius

Manote, kad turite pakankamai žinių apie specialiųjų poreikių mokinius?	Tikrai ne	Lyg ir ne	Lyg ir taip	Tikrai taip
Iki 30 metų	20,0%	40,0%	40,0%	
31 - 40 metų	38,5%	23,1%	23,1%	15,4%
41 - 50 metų	22,2%	22,2%	44,4%	11,1%
Virš 50 metų		20,0%	40,0%	40,0%

Remdamiesi 9 lentelės duomenimis, galima teigti, kad mažiausiai žinių apie specialiųjų poreikių vaikus mano turintys pedagogai nuo 31 iki 40 metų. 80% respondentų, kurių amžius virš 50 metų mano, kad turi pakankamai žinių apie specialiųjų poreikių vaikus.

Į klausimą, ar žino pakankamai metodų, pagal kuriuos ugdomi specialiųjų poreikių vaikai, skirtingų amžiaus grupių pedagogai atsakė nevienodai.

10 lentelė

Pedagogų žinios apie mokymo metodų taikymo ypatumus

Manote, kad žinote kaip taikyti metodus, pagal kuriuos ugdomi specialiųjų poreikių mokiniai?	Tikrai ne	Lyg ir ne	Lyg ir taip	Tikrai taip
Iki 30 metų	40,0%	40,0%	20,0%	
31 - 40 metų	25,0%	33,3%	8,3%	33,3%
41 - 50 metų	22,2%	44,4%	33,3%	
Virš 50 metų		20,0%	40,0%	40,0%

Remdamiesi 10 lentelės duomenimis, galime teigti, kad mažiausiai žinių šiuo klausimu turi pedagogai iki 30 metų, o geriausiai su šių metodų taikymo galimybėmis susipažinę pedagogai, kurių amžius virš 50 metų.

Apibendrinant respondentų atsakymus apie specialųjį ugdymą galime daryti išvadą, kad lietuvių kalbos mokytojams trūksta žinių apie specialiųjų poreikių vaikus bei jų negimtosios (valstybinės) kalbos ugdymo ypatumus.

3.3.2.2. MOKOMOSIOS PROGRAMOS, PRIEMONĖS

Siekiant išsiaiškinti, kokią įtaką lietuvių (valstybinės) kalbos mokymo sunkumams daro mokymo programos ir mokomosios priemonės, apklaustiesiems buvo pateikti šeši klausimai. Į klausimą, ar diferencijuojate užduotis specialiųjų poreikių mokiniams, 91,5% respondentų atsakė teigiamai. Jei nagrinėsime šiuos atsakymus, atsižvelgdami į amžiaus tarpsnius, matysime, kad visi amžiaus tarpsnių atstovai teigė, jog visada arba dažniausiai diferencijuoja užduotis specialiųjų poreikių mokiniams.

11 lentelė

Užduočių diferencijavimas

Diferencijuojate užduotis specialiųjų poreikių mokiniams?	Lyg ir taip	Tikrai taip
Iki 30 metų	40,0%	60,0%
31 - 40 metų	30,8%	69,2%
41 - 50 metų	44,4%	55,6%
Virš 50 metų	20,0%	80,0%

Remiantis 11 lentelės duomenimis galime pažymėti, kad net 80% vyresnio nei 50 metų amžiaus pedagogų visada diferenciuoja užduotis mokiniams, turintiems specialiųjų mokymosi poreikių.

Analizuojant respondentų atsakymus apie laiką, kurį pamokos metu skiria specialiųjų poreikių mokiniams, išryškėja, jog net 71% apklaustųjų teigia visai negalintys arba nepakankamai galintys pamokos metu skirti laiko specialiųjų poreikių mokiniams.

12 lentelė

Pamokoje skiriamas laikas

Pamokos metu galite pakankamai laiko skirti specialiųjų poreikių mokiniams?	Tikrai ne	Lyg ir ne	Lyg ir taip	Tikrai taip
Iki 30 metų	80,0%		20,0%	
31 – 40 metų	53,8%	23,1%	23,1%	
41 – 50 metų	33,3%	33,3%	22,2%	11,1%
Virš 50 metų	40,0%	20,0%	40,0%	
Viso		71,0%		29,0%

Atsižvelgiant į respondentų amžių, matome, kad 80% apklaustųjų iki 30 metų teigia tikrai negalintys skirti pakankamai laiko pamokos metu specialiųjų poreikių mokiniui. 40% apklaustųjų, kurių amžius virš 50, lyg ir sutinka, kad gali pamokoje skirti pakankamai laiko šiems mokiniams.

Pamokoje specialiųjų poreikių mokiniui skiriamo laiko, pagal mokytojo naudojamų vadovėlių tipą, duomenys pateikti 13 lentelėje.

13 lentelė

Pamokoje skiriamas laikas specialiųjų poreikių mokiniui (pagal naudojamų vadovėlių tipą)

Pamokos metu galite pakankamai laiko skirti specialiųjų poreikių mokiniams?	Tikrai ne	Lyg ir ne	Lyg ir taip	Tikrai taip
Bendrojo lavinimo vadovėlius naudojantys mokytojai	53,6%	25,0%	17,9%	3,6%
Specialiųjų mokyklų vadovėlius naudojantys mokytojai	100,0%			

Duomenys rodo, kad penktadalis (21,5%) lietuvių kalbos mokytojų, naudojančių bendrojo lavinimo mokyklų vadovėlius, pamokos metu gali pakankamai laiko skirti specialiųjų poreikių mokiniams. Pedagogai, kurie lietuvių kalbos pamokose naudoja specialiųjų mokyklų vadovėlius, teigia negalintys pakankamai laiko pamokos metu skirti specialiųjų poreikių mokiniams.

Šie duomenys rodo, jog pedagogai, kaip vieną iš didžiausių mokymo sunkumų nurodo tai, kad pamokose tenka naudoti skirtingus mokymo šaltinius. Sunku įgyvendinti pamokos tikslus, dirbant pagal atskiro tipo vadovėlius, todėl bendrojo lavinimo mokyklose pradėti rengti vadovėliai, kurie adaptuoti specialiųjų poreikių vaikams.

Į anketos klausimą „, Jei ne programos reikalavimų lygis ir apimtis, ar galėtumėte daugiau laiko skirti specialiųjų poreikių mokiniams?“ teigiamai atsakė 86% tautinių mažumų mokyklų lietuvių kalbos mokytojų. Šis skaičius parodo, jog mokytojai mano, kad programinių reikalavimų apimtis yra labai didelė, todėl didžiausią pamokos dalį užima darbas su pagrindine klasės dalimi. Respondentai yra nusiteikę skirti daugiau laiko specialiųjų poreikių mokiniams, tačiau jie supranta, kad būtina suteikti žinių visiems mokymo proceso dalyviams.

Mokytojų buvo klausama, ar yra pakankamai mokymo priemonių darbui su specialiųjų poreikių mokiniais Gauti duomenys pateikti 14 lentelėje.

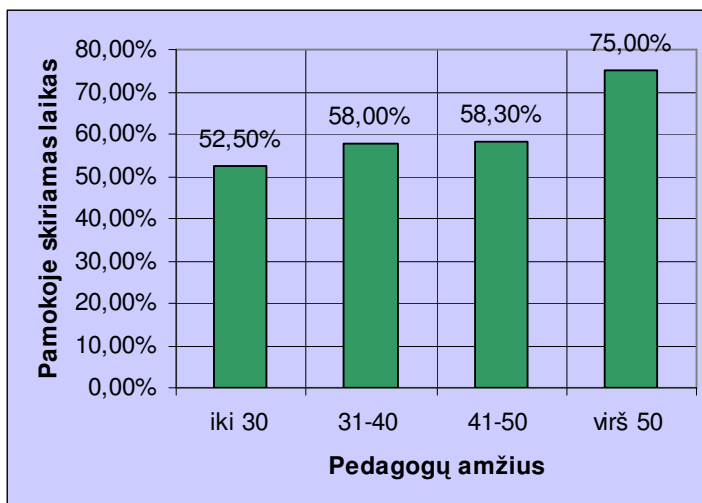
14 lentelė

Pedagogų nuomonė apie mokymo priemones (pagal naudojamų vadovėlių tipą)

Manote, jog yra pakankamai mokymo priemonių, pritaikytų darbui su specialiųjų poreikių mokiniais?	Tikrai ne	Lyg ir ne	Lyg ir taip	Tikrai taip
Bendrojo lavinimo vadovėlius naudojantys mokytojai	60,7%	28,6%	7,1%	3,6%
Specialiųjų mokyklų vadovėlius naudojantys mokytojai	100,0%			

Visi pedagogai, kurie, mokydami specialiųjų poreikių vaikus, naudojami specialiųjų mokyklų vadovėliais, teigia, kad priemonių tikrai nėra. 60,7% apklaustųjų, kurie pamokose naudojami bendrojo lavinimo mokyklų vadovėliais, taip pat mano, jog nėra pakankamai priemonių darbui su mokiniais, turinčiais specialiųjų mokymosi poreikių.

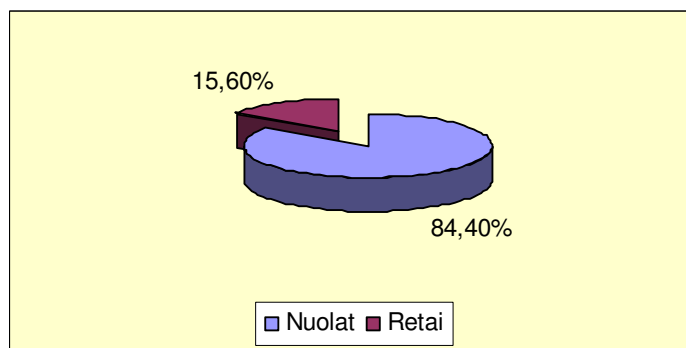
Respondentai buvo klausiami, kiek pamokos laiko (procentais) reikėtų skirti specialiųjų poreikių mokiniui, kad jis įsisavintų pamokoje keliamus programos reikalavimus. Buvo apskaičiuoti pedagogų amžiaus tarpsnių atsakymų vidurkiai.

11 pav. Pamokoje skiriamas laikas specialiųjų poreikių mokiniui

Analizuodami 11 paveikslą duomenis, matome, kad visų amžiaus tarpsnių pedagogai teigia, jog tam, kad specialiųjų poreikių mokinys išsivintų pamokoje keliamus programos reikalavimus, reikia skirti virš 50% pamokos laiko. Akivaizdu, kad tiek pamokos laiko skirti vien specialiųjų poreikių mokiniui neįmanoma, todėl ir iškyla būtinybė bendrojo lavinimo mokyklose steigti mokytojų pagalbininkų etatus.

Buvo siekiama išsiaiškinti, ar specialiųjų poreikių mokiniams užduotys individualizuojamos.

12 pav. Specialiųjų poreikių mokiniams rengiamos individualios užduotys

Didžioji dalis (84,4%) apklaustųjų teigia, jog nuolat rengia individualias užduotis ir tik nedidelė dalis (15,6%) tai daro retai. Kaip buvo minėta, daugelis apklaustųjų teigė, jog trūksta mokymo priemonių, kurios būtų pritaikytos specialiųjų poreikių mokiniams, todėl natūralu, kad beveik visi pedagogai nuolat rengia individualias užduotis, siekdami individualizuoti mokymo procesą.

Apibendrinant duomenis, galima teigti, jog dauguma valstybinės kalbos mokytojų dirbdami su specialiųjų poreikių turinčiais mokiniais diferencijuoja bei rengia individualias užduotis. Trūksta mokymo priemonių, pritaikytų šioms mokiniams. Mokytojai teigia specialiųjų

poreikių mokiniams negalintys pamokos metu skirti pakankamai laiko, nes mokyti vienoje klasėje mokinius pagal kelias mokomas programas ir vadovėlius labai sudėtinga.

3.3.2.3. MOKINIŲ SKAIČIUS KLASĖSE

Norint nustatyti, kokią įtaką mokinių skaičius klasėje daro mokymo sunkumams, pedagogai paprašyti nurodyti, ar dėl per didelio mokinių skaičiaus klasėse jiems sunku skirti pakankamai laiko mokiniams, turintiems specialiųjų poreikių.

15 lentelė

Mokinių skaičiaus įtaka

Mokinių skaičius klasėje yra per didelis, todėl sudėtinga skirti individualų dėmesį specialiųjų poreikių mokiniams.	Tikrai ne	Lyg ir ne	Lyg ir taip	Tikrai taip
Iki 5 metų		25,0%	50,0%	25,0%
5 - 10 metų			62,5%	37,5%
11 - 15 metų	20,0%	20,0%	20,0%	40,0%
16 - 20 metų		20,0%	60,0%	20,0%
Virš 20 metų	10,0%	30,0%	30,0%	30,0%
Viso		25,0%		75%

Nagrinėdami 15 lentelės duomenis matome, kad su šiuo teiginiu sutinka dauguma (75%) respondentų. Mažesnę dalis pedagogų (60%), turinčių virš 20 metų darbo stažą, teigia, jog jei klasėje būtų mažiau mokinių, galėtų daugiau laiko skirti specialiųjų poreikių mokiniams. Galime manyti, kad mokytojai, kurių darbo patirtis yra didesnė, gali geriau organizuoti pamokos darbą ir didelis mokinių skaičius klasėje netrukdo daugiau dėmesio pamokoje skirti specialiųjų poreikių mokiniams.

Kadangi anketoje buvo pateikti ranginiai* klausimai, siekiant nustatyti ar yra ryšys tarp pedagogų atsakymų, buvo paskaičiuotas Spirmeno ranginės koreliacijos koeficientas. Ryšys tarp požymių (pedagogų požiūrio) yra reikšmingas, jeigu koreliacijos koeficientą r atitinkanti p reikšmė yra mažesnė už 0,05. Teigiamas koeficientas r parodo, kad ryšys yra tiesioginis, neigiamas – kad atvirkštinis. Analizuojant anketos klausimus apie mokinių skaičių klasėje, reikšmingas ryšys yra tarp 13 ir 17 anketos klausimo ($r = -0,383$; $p = 0,033$), vadinasi tie pedagogai, kurie teigia, kad mokinių skaičius klasėje yra per didelis, todėl sudėtinga skirti individualų dėmesį specialiųjų poreikių mokiniams, mano, jog mokymo sunkumams didelės įtakos nedaro specialiųjų poreikių mokinių pažintinės veiklos ypatumai.

* (eiliškumo) parodo padėtį pagal rangą: vertinimo balai 1-4 (tikrai ne, lyg ir ne, lyg ir taip, tikrai taip)

3.3.2.4. POŽIŪRIS Į MOKINIUS, TURINČIUS SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ

Specialiųjų poreikių mokiniams integruojantis į bendrojo lavinimo mokyklas, formavosi ir bendruomenės požiūris į šiuos mokinius. Pabandėme pažvelgti, koks mokyklos bendruomenės požiūris į mokinius, turinčius specialiųjų poreikių. Siekėme išsiaiškinti, kokią įtaką mokymo sunkumams gali turėti nuostatos šių mokinių atžvilgiu. Pedagogų buvo klausiama, ar mokyklos bendruomenė palankiai vertina specialiųjų poreikių mokinius. 84,5% lietuvių kalbos mokytojų atsakė teigiamai. Respondentų atsakymai pagal amžiaus grupes atsispindi 16 lentelėje.

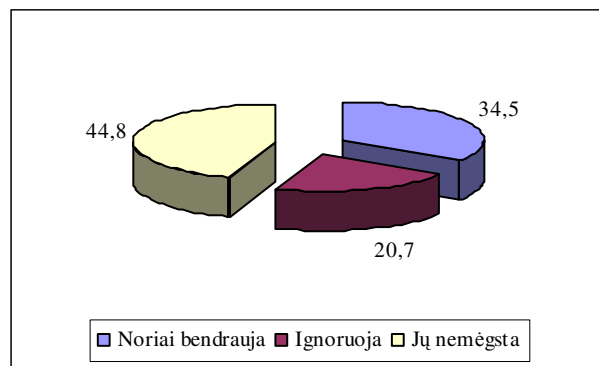
16 lentelė

Mokyklos bendruomenės požiūris į mokinius, turinčius specialiųjų poreikių

Mokyklos bendruomenė palankiai vertina ir imasi atsakomybės už specialiųjų poreikių mokinius	Lyg ir ne	Lyg ir taip	Tikrai taip
Iki 30 metų	60,0%	20,0%	20,0%
31 - 40 metų	7,7%	30,8%	61,5%
41 - 50 metų	22,2%	33,3%	44,4%
Virš 50 metų			100,0%
Viso	15,5%	84,5%	

Matome, kad 60% pedagogų, kurių amžius iki 30 metų nemano, jog bendruomenė palankiai vertina ir imasi atsakomybės už specialiųjų poreikių mokinius. Didžioji dalis (55,5%) mokytojų, kurių amžius nuo 41 iki 50 metų, taip pat nesutinka, jog mokyklos bendruomenė palankiai vertina specialiųjų poreikių mokinius. Kitų amžiaus tarpsnių pedagogai teigia, jog mokyklos bendruomenė juos vertina palankiai. Iš 16 lentelėje pateiktų duomenų galime spręsti, kad didžioji dalis, ypač vyresnio amžiaus mano, jog mokyklos bendruomenė nėra nusiteikusi priešiška specialiųjų poreikių mokinių atžvilgiu.

Siekta atskleisti, ką pedagogai mano apie mokinių, turinčių specialiųjų poreikių, santykius su bendraamžiais.

13 pav. Pedagogų nuomonė apie integruotų mokinių santykius su bendraamžiais

34,5% apklaustųjų teigia pastebėję, jog bendraamžiai su jais noriai bendrauja. 20,7% mano, jog bendraamžiai specialiųjų poreikių mokinius ignoruoja. Didžioji dalis apklaustųjų (44,8%) teigia, kad bendraamžiai šių mokinių nemėgsta. Stebėdami 13 paveikslą matome, jog didesnė pedagogų dalis (65,5%) mano, jog bendraamžiai specialiųjų poreikių mokinių nemėgsta.

Lietuvių kalbos mokytojų buvo klausama, kaip jie bendrauja su mokiniu, turinčiu specialiųjų poreikių. Didžioji dauguma (84,4%) teigia, kad bendrauja kaip su visais mokiniais. Mažiausia dalis (3,1%) respondentų nurodė, kad su specialiųjų poreikių mokiniu bendrauja kaip su neįgaliu. 12,5 % lietuvių kalbos mokytojų nurodė, jog bendrauja kitaip: skiria daugiau dėmesio, dažniau pasiteirauja, kaip sekasi, sprendžia įvairias problemas.

Anketinės apklausos metu siekta išsiaiškinti, kokią įtaką, mokytojų manymu, valstybinės kalbos mokymo sunkumams daro specialiųjų poreikių mokinių pažintinės veiklos ypatumai. Respondentai buvo paprašyti išreikšti nuomonę apie specialiųjų poreikių mokinių, besimokančių tautinių mažumų mokyklose, valstybinės kalbos mokymosi motyvaciją. Su teiginiu, jog mokymo sunkumus įtakoja menka specialiųjų poreikių mokinių mokymosi motyvacija sutinka 80,5% respondentų.

Pedagogų buvo klausama ar valstybinės kalbos mokymo sunkumams didelę įtaką daro specialiųjų poreikių mokinių pažintinės veiklos (mąstymo, suvokimo, dėmesio, atminties) ypatumai. Su šiuo teiginiu sutiko net 93,5% apklaustųjų.

Apibendrinus gautus atsakymus rezultatus, galime daryti išvadą, kad mokyklos bendruomenė gana palankiai vertina ir imasi atsakomybės už specialiųjų poreikių mokinius. Dauguma pedagogų nurodė, jog bendrauja su specialiųjų poreikių mokiniu, kaip ir su kitais mokiniais. Priešingą nuomonę pedagogai išsakė apie specialiųjų poreikių mokinių santykius su bendraamžiais. Didžioji dauguma respondentų mano, kad specialiųjų poreikių mokinių bendraamžiai nemėgsta arba ignoruoja. Išryškėja, jog didžiausią įtaką mokymo sunkumams, pedagogų nuomone, daro specialiųjų poreikių mokinių pažintinės veiklos ypatumai, menka valstybinės kalbos mokymosi motyvacija.

3.3.2.5. PEDAGOGŲ RYŠIAI SU TĖVAIS IR KOLEGOMIS

Buvo siekiama išsiaiškinti, koks lietuvių kalbos mokytojų bendravimas vyksta su mokinių, turinčių specialiųjų poreikių, tėvais ir kolegomis. Respondentų buvo klausama, ar dažnai specialiųjų poreikių mokinių tėvai domisi vaikų mokymosi sunkumais.

17 lentelė

Specialiųjų poreikių mokinių tėvų domėjimasis vaikų mokymosi sunkumais

Specialiųjų poreikių mokinių tėvai dažnai domisi vaikų mokymosi sunkumais?	Tikrai ne	Lyg ir ne	Lyg ir taip	Tikrai taip
Iki 30 metų	60,0%	20,0%		20,0%
31 - 40 metų	30,8%	46,2%	23,1%	
41 - 50 metų	44,4%	22,2%	33,3%	
Virš 50 metų		25,0%	75,0%	
Viso	49%		51%	

Respondentų nuomonės pasidalijo beveik po lygiai: pusė mokytojų (51%) mano, jog tėvai domisi mokymosi sunkumais, kita pusė (49%) teigia, kad ne. Analizuodami respondentų atsakymus pagal amžiaus grupes, matome kad 80% jaunesnio amžiaus pedagogų (iki 30 metų) nesutinka su teiginiu, jog specialiųjų poreikių mokinių tėvai domisi vaikų mokymosi sunkumais. 75% lietuvių kalbos mokytojų, kurių amžius virš 50 metų, šiam teiginiui pritaria. Galime manyti, jog vyresnio amžiaus pedagogams sėkmingiau sekasi palaikyti kontaktus su mokinių, turinčių specialiųjų poreikių, tėvais.

Pedagogų buvo klausama, kaip dažnai su jais bendrauja specialiųjų poreikių mokinių tėvai.

18 lentelė

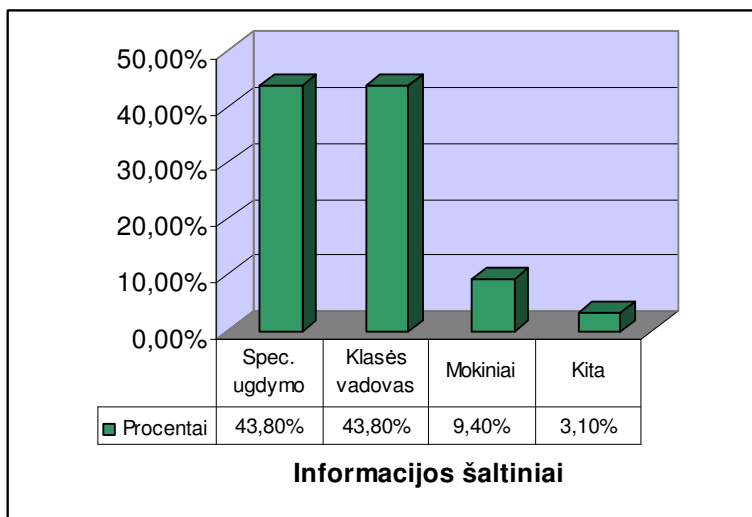
Tėvų bendravimas su pedagogais

Kaip dažnai bendraujate su integruotų mokinių tėvais?	Procentai
Kartą per mėnesį	22,6
Kartą per pusmetį	48,4
Kartą per metus	9,7
Nebendrauju	19,4

Analizuodami respondentų atsakymus, matome, kad didžiausia dalis (48,4%) pedagogų bendrauja su tėvais kartą per pusmetį. Perpus mažiau mokytojų (22,6%) teigia bendraujantys su specialiųjų poreikių mokinių tėvais kartą per mėnesį. Net 19,4% apklaustųjų pasisakė visai nebendraujantys su specialiųjų poreikių mokinių tėvais. Reikšmingas neigiamas ryšys yra tarp 9 ir 22 teiginių ($r=-0,362$; $p=0,045$), vadinasi, pedagogai, teigiantys, kad jiems būtų naudinga daugiau sužinoti apie specialiųjų poreikių vaikų negimtosios kalbos ugdymo ypatumus, dažniau susitinka su integruotų mokinių tėvais.

Pedagogų bendravimas vyksta ne vien su tėvais, bet ir su kolegomis. Anketoje pateiktu klausimu norėjome sužinoti, ar vyksta bendravimas tautinių mažumų mokyklose tarp

pedagogų, klasės auklėtojų, mokyklos specialistų, siekiant gauti daugiau žinių apie vaikus, turinčius specialiųjų poreikių.

14 pav. Pedagogų ryšiai su kolegomis

Remdamiesi 14 paveiksle esančia atsakymų analize matome, kad didžioji dalis apklaustųjų (87,6%) teigia informaciją apie specialiųjų poreikių mokinius gaunantys iš kolegų. Labai maža dalis (9,4%) pedagogų apie individualius mokinių poreikius sužino iš pačių moksleivių. Ir tik 3,1% šią informaciją gauna kitais būdais (pateiktų sąrašų mokytojų kambaryje ir pan.).

Apibendrinant tautinių mažumų mokyklų lietuvių kalbos mokytojų bendravimą su specialiųjų poreikių mokinių tėvais išryškėjo, jog vyresnio amžiaus pedagogams geriau sekasi bendrauti su šių mokinių tėvais. Daugiausia informacijos apie individualius mokinių poreikius valstybinės kalbos mokytojai gauna iš mokyklos specialiojo ugdymo komisijos bei klasės vadovo. Galima prognozuoti, jog pedagogų tarpusavio bendravimas mokyklose vyksta gana sėkmingai. Tautinių mažumų mokyklų lietuvių kalbos mokytojai tarpusavyje irgi dalijasi informacija apie specialiuosius ugdymosi poreikius.

Atlikus duomenų analizę apie valstybinės kalbos mokymo sunkumus, galima teigti, jog didžiausią įtaką mokymo sunkumams, pedagogų nuomone, daro specialiųjų poreikių mokinių pažintinės veiklos ypatumai (mąstymas, atmintis, suvokimas, dėmesys). Dauguma respondentų (86,78%) teigia, kad jiems būtų naudinga daugiau sužinoti apie specialiųjų poreikių mokinių negimtosios kalbos ugdymo ypatumus. Net 71% apklaustųjų teigia visai negalintys arba nepakankamai galintys pamokos metu skirti laiko specialiųjų poreikių mokiniams. Kaip vieną iš svarbiausių laiko trūkumo pamokoje priežasčių pedagogai išskyrė programinių reikalavimų lygį ir apimtį (taip teigia 86% lietuvių kalbos mokytojų). Visų amžiaus tarpsnių pedagogai nurodė, jog tam, kad specialiųjų poreikių mokinys įsisavintų pamokos medžiagą, reikia skirti virš 50%

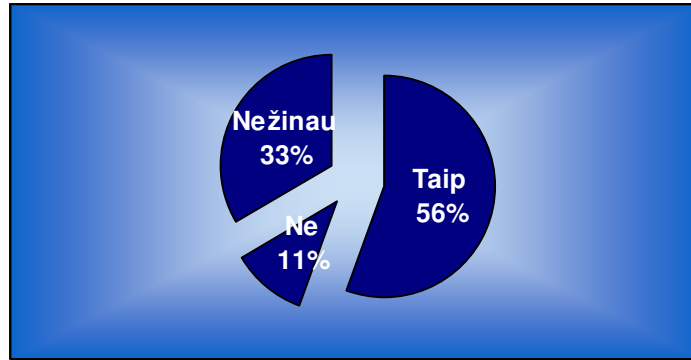
pamokos laiko. Vadinasi, galime daryti prielaidą, kad darbo produktyvumas būtų didesnis jeigu mokytojams pamokose talkintų pagalbininkai. Beveik visi tautinių mažumų mokyklų pedagogai (91,5%), mokydami specialiųjų poreikių mokinius valstybinės kalbos, diferencijuoja ir individualizuoja užduotis. Apskritai mokyklos bendruomenės gana palankiai vertina specialiųjų poreikių mokinius ir imasi atsakomybės už jų mokymą. Tačiau nemaža dalis (44,8%) pedagogų teigia, jog patys bendraamžiai nemėgsta mokinių, turinčių specialiųjų poreikių. Taigi, teigiamas pedagogų požiūris ne visada sutampa su bendraamžių požiūriu į mokinius, turinčius specialiųjų poreikių. Daugiau nei pusė pedagogų teigia palaikantys ryšius su specialiųjų poreikių mokinių tėvais, nors mano, kad šių mokinių tėvai nepakankamai domisi vaikų mokymosi sunkumais. Vadinasi, galime daryti prielaidą, kad kontaktų su mokinių tėvais iniciatoriai yra pedagogai. Tautinių mažumų mokyklų lietuvių kalbos mokytojai (87,6%) teigia, jog informaciją apie individualius mokymosi poreikius gauna iš specialiojo ugdymo komisijos arba iš klasės auklėtojo.

3.4. TAUTINIŲ MAŽUMŲ MOKYKLŲ MOKINIŲ, TURINČIŲ SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ, VALSTYBINĖS KALBOS MOKYMOSI YPATUMAI

Atlikto interviu duomenų analizė atskleidė tautinių mažumų mokyklų specialiųjų poreikių mokinių valstybinės kalbos mokymosi motyvaciją, mokymosi sunkumus. Siekėme išsiaiškinti, kokią įtaką mokymosi motyvacijai turi šeima, draugai, mokytojai, savęs vertinimas. Atsakinėdami į pateiktus klausimus, respondentai išreiškė savo nuomonę apie valstybinės kalbos mokymosi sunkumus, galimybes.

3.4.1. MOKYMOSI MOTYVACIJA

Apklausus 94 tautinių mažumų specialiųjų poreikių mokinius paaiškėjo, jog 55,6% vaikų teigia norintys mokytis lietuvių kalbos. Maža dalis (11,1%) respondentų teigė nenorintys mokytis kalbos. 33,3% vaikų pasisakė nežinantys, ar nori mokytis kalbos.

15 pav. Specialiųjų poreikių mokinių motyvacija mokytis valstybinės kalbos

15 paveiksle matome, jog didžioji dauguma mokinių pasisako, jog nori mokytis kalbos ir tik maža dalis apklaustųjų nurodo, jog šios kalbos mokytis nenori.

Išanalizavome apklaustųjų atsakymus pagal lytį.

19 lentelė

Mokinių motyvacija mokytis kalbos pagal lytį

Ar nori mokytis lietuvių kalbos?	Taip	Ne	Nežinau
Berniukai	45,0%	15,0%	40,0%
Mergaitės	85,7%		14,3%

Paaiškėjo, jog 85,7% mergaičių nori mokytis lietuvių kalbos. Mažesnę dalis (45%) berniukų teigia norintys mokytis kalbos ir 40% jų, nežino.

Apklaustos metu buvo siekiama išsiaiškinti, kokie specialiųjų poreikių mokinių lietuvių kalbos mokymosi motyvai.

20 lentelė

Valstybinės kalbos mokymosi motyvai

Kodėl nori mokytis lietuvių kalbos?	Procentai
Šeimoje kalbame šia kalba	14,8
Kalbą beveik moku	7,4
Daugelis draugų kalba lietuviškai	40,7
Gerai sekasi, gaunu gerus pažymius	0,0
Geras mokytojas	14,8
Man jos prireiks gyvenime, ateityje	66,7
Kita	3,7

Didžioji dauguma apklaustųjų nurodė kelis motyvus. Išanalizavus 20 lentelės duomenis paaiškėjo, kad labiausiai kalbos mokymąsi įtakoja mokinių noras tobulėti, nes daugelis nurodė, jog jiems kalbos prireiks gyvenime. Didelį vaidmenį mokymosi motyvacijai daro draugų įtaka (40,7%). 14,8% apklaustųjų nurodė, jog šeimoje bendrauja šia kalba, vadinasi mokymosi motyvaciją šiuo atveju įtakoja šeima. Toks pat skaičius apklaustųjų (14,8%), kaip vieną iš

mokymosi motyvų pateikė, jog patinka šio dalyko mokytojas. Nedidelė (7,4%) vaikų dalis lietuvių kalbą mokosi todėl, kad ją jau beveik moka. Keista, bet paaiškėjo, kad mokymosi motyvacijos visai neįtakojo mokinio pasiekimai- nė vienas respondentas nenurodė, jog nori mokytis kalbos todėl, kad gerai sekasi ir gauna gerus pažymius.

Interviu metu taip pat siekėme išsiaiškinti, kokios priežastys lemia mokinių, turinčių specialiųjų poreikių, nenorą mokytis valstybinės kalbos.

21 lentelė

Priežastys, lemiančios nenorą mokytis

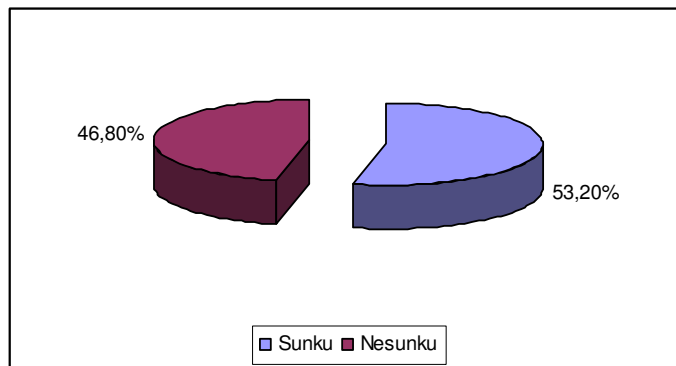
Kodėl nenori mokytis lietuvių kalbos?	Procentai
Tėvas arba mama nekalba šia kalba	0,0
Bendrauju tik su rusakalbiais draugais	0,0
Man jos nereikės gyvenime	0,0
Nesiseka, gaunu blogus pažymius	14,8
Sunku ir daug kas nesuprantama	18,5
Labai griežtas mokytojas	0,0
Noriu daugiau laiko praleisti su draugais	11,1
Kita	3,7

Bendraudant su vaikais, kaip vieną iš dažniausių nenoro mokytis lietuvių kalbos priežasčių jie nurodė šio dalyko sunkumą ir nesuprantamumą. Antra priežastis, kurią paminėjo daugelis apklaustųjų- nesiseka, gaunu blogus pažymius. Trečia nenoro mokytis priežastis- noras daugiau laiko praleisti su draugais. Daugiau priežasčių, dėl kurių nenori mokytis kalbos, respondentai nenurodė, nors interviu metu atsakymų variantų buvo pateikta daugiau (žr. 21 lentelė). Galime daryti prielaidą, kad blogi įvertinimai, paskatinimų nebuvimas, menkas pasiekimų pastebėjimas, silpnina specialiųjų poreikių mokinių valstybinės kalbos mokymosi motyvaciją. Tai patvirtina mokinių atsakymai į anksčiau pateiktą klausimą apie mokymosi motyvus.

Apibendrinant gautus mokinių atsakymus galima teigti, kad didžiosios dalies (55,6%) tautinių mažumų mokyklų specialiųjų poreikių mokinių valstybinės kalbos mokymosi motyvacija yra gana aukšta. Tuo tarpu pedagogų nuomonė apie tai kitokia: 80,5% lietuvių kalbos mokytojų mano, jog specialiųjų poreikių mokinių mokymosi motyvacija yra menka. Didžiausią įtaką teigiamai valstybinės kalbos mokymosi motyvacijai daro supratimas, kad šios kalbos prireiks gyvenime. Taip pat ją skatina draugų įtaka, šeima ir mokytojai. Nenorą mokytis valstybinės kalbos įtakoja ugdymo procese patiriamos nesėkmės. Galima prognozuoti, kad sėkmės akcentavimas, teigiamas pastangų įvertinimas galėtų būti veiksniai, teigiamai veikiantys specialiųjų poreikių mokinių valstybinės kalbos mokymosi motyvaciją tautinių mažumų mokyklose.

3.4.2. VALSTYBINĖS KALBOS MOKYMO SI SUNKUMAI

Buvo siekiama išsiaiškinti, kokie mokymosi sunkumai iškyla specialiųjų poreikių mokiniams mokantis valstybinės kalbos tautinių mažumų mokyklose. Mokinių buvo klausama, ar jiems sunku mokytis valstybinės kalbos.

16 pav. Ar sunku mokytis lietuvių kalbos?

Matome, kad 53,2% apklaustųjų teigė, jog jiems sunku mokytis valstybinės kalbos. 46,8% specialiųjų poreikių mokinių valstybinės kalbos mokymasis sunkumų nesudaro. Taigi, mokymosi motyvaciją iš dalies įtakoja mokymosi sunkumai.

Kartu buvo siekiama išsiaiškinti, su kokiais sunkumais dažniausia susiduria specialiųjų poreikių mokiniai, mokydamiesi valstybinės kalbos. Klausimas buvo pateiktas tiems mokiniams, kurie nurodė, jog jiems sunku mokytis kalbos.

22 lentelė

Dėstomos medžiagos sunkumai

Kokie kalbos mokymosi sunkumai?	Procentai
Viso 53,2% mokinių	
Daug įvairios medžiagos	25,8
Dažnai nesupranta	21,1
Kita	6,3

Remdamiesi gautais duomenimis, galime teigti, kad dažnai mokiniams sunkumų sukelia pamokoje pateikiamos medžiagos gausa. Be to, mokiniai teigė, kad dažnai nesupranta, ką aiškina mokytojas. Papildomai buvo klausama, ar mokytojai specialiųjų poreikių mokiniams suteikia pagalbą, jeigu jie nesupranta dėstomos medžiagos.

23 lentelė

Mokytojo pagalba specialiųjų poreikių vaikams

Kai visiškai nesupranta naujos temos, ar mokytojas paaiškina papildomai?	Procentai
Visada	24,0
Kartais	28,0
Niekada	4,0

Liepia pasiskaityti pačiam	4,0
Viskas aišku	21,0
Niekada neklausiu	19,0

Didžiausia dalis mokinių (28%) nurodė, kad mokytojas kartais paaiškina. Kiek mažiau respondentų (24%) pasakė, jog visada paaiškina papildomai. 21% specialiųjų poreikių mokinių teigia, kad jiems viskas būna aišku. Šis atsakymas atspindi neadekvatų savęs vertinimą, kuris neretai būdingas specialiųjų poreikių vaikams. Iš dalies tai patvirtina mokinių atsakymai ir į kitą klausimą. 19% jų nurodė niekada mokytojo neklausiantys. Tik 4% mokinių teigė, kad mokytojas niekada papildomai neaiškina ir liepia pasiskaityti pačiam.

Be to siekėme išsiaiškinti, kokie dalykiniai sunkumai didžiausi, mokantis negimtosios kalbos.

24 lentelė

Dalykiniai kalbos mokymosi sunkumai

Sunkiausia mokantis lietuvių kalbos	Procentai
Įsiminti naujus žodžius	11,1
Įsiminti taisykles	74,1
Skaityti	7,4
Rašyti	59,3
Pasakoti	22,2
Kita	0,0

Beveik visi mokiniai, turintys specialiųjų poreikių, nurodė po keletą dalykinių sunkumų. Apibendrinus atsakymus galima teigti, jog šiems mokiniams sunkiausia įsiminti naujas taisykles (74,1%). 59,9% mokinių teigė, kad jiems sunkiai sekasi rašyti. 22,2% apklaustųjų nurodė, kad patiria sunkumų pasakodami. 11,1% mokinių sunku įsiminti naujus žodžius. Skaitymo sunkumus nurodė 7,4% mokinių.

Apibendrinus gautus duomenis, galime teigti, kad 53,2% specialiųjų poreikių mokinių, besimokančių tautinių mažumų mokyklose teigia patiriantys įvairių lietuvių kalbos mokymosi sunkumų. Mokiniai nurodė, jog pamokose reikia įsisavinti labai daug įvairios medžiagos. Jie teigė dažnai nesuprantantys mokytojo aiškinimo. 52% mokinių tvirtino sulaukiantys mokytojo pagalbos. Dalis mokinių (19%) teigė nejaučiantys tam poreikio. 51% specialiųjų poreikių mokinių nurodė, kad pamokos metu labai greitai nuvargsta. Daugiausia sunkumų mokiniai patiria įsimindami taisykles, atlikdami rašto užduotis, pasakodami. Galime daryti išvadą, kad specialiųjų poreikių mokinių valstybinės kalbos mokymosi sunkumus labiausiai įtakoja dėstomos medžiagos apimtis, greitas nuovargis bei dalykiniai sunkumai-taisyklių įsiminimas, rašymas, pasakojimas.

IŠVADOS

- Literatūros bei įvairiose įstaigose surinktų statistinių duomenų analizė atskleidė, kad didėja specialiųjų poreikių mokinių, integruojamų į tautinių mažumų mokyklas, skaičius.
- Pasitvirtino hipotezė, jog tautinių mažumų mokyklų lietuvių kalbos mokytojai turi nepakankamai žinių apie specialiųjų poreikių mokinių negimtosios kalbos ugdymą, tačiau pedagogų nuostatos į šiuos vaikus yra teigiamos.
- Ugdant vaikus, turinčius specialiųjų poreikių, labai trūksta specialių kalbos mokymo priemonių, vadovėlių, todėl mokytojai diferencijuoja ir nuolat ruošia individualias užduotis šiems mokiniams.
- Didžioji dalis lietuvių kalbos mokytojų teigia, pamokos metu negalintys skirti pakankamai dėmesio specialiųjų poreikių mokiniams. Vadinasi, išskyla spartesnio mokytojų pagalbininkų etatų steigimo bendrojo lavinimo mokyklose būtinumas.
- Daugiausia informacijos apie mokinių individualius poreikius tautinių mažumų mokyklų lietuvių kalbos mokytojai gauna iš specialiojo pedagogo ir dalykų mokytojų. Kontaktų su specialiųjų poreikių mokinių tėvais iniciatoriai yra pedagogai.
- Pedagogų amžius įtakoja ugdymo procesą. Vyresnio amžiaus pedagogai labiau bendrauja su mokinių, turinčių specialiųjų poreikių, tėvais, efektyviau išnaudoja pamokos laiką. Jaunesnio amžiaus mokytojai dažniau bendradarbiauja tarpusavyje, o taip pat kreipiasi pagalbos į specialųjį pedagogą ir dalijasi patirtimi su kitais mokytojais (klasės vadovu, kitų dalykų mokytojais).
- Mokinių, turinčių specialiųjų poreikių, valstybinės kalbos mokymosi motyvacija yra pakankamai aukšta, tačiau didžioji dalis jų teigia patiriantys lietuvių kalbos mokymosi sunkumų.
- Mokymosi sunkumus įtakoja didelė dėstomos medžiagos apimtis, greita specialiųjų poreikių mokinių astenizacija, dalykiniai sunkumai. Dauguma mokinių nurodė, kad pamokos metu dažniausiai sulaukia individualios mokytojo pagalbos.

REKOMENDACIJOS

- Tautinių mažumų mokyklų specialieji pedagogai galėtų teikti daugiau pagalbos lietuvių kalbos mokytojams:
 - sudarant individualias mokymo programas mokiniams, turintiems specialiųjų poreikių;
 - pasiruošiant darbui klasėje, kurioje mokosi mokiniai, turintys specialiųjų poreikių;
 - diferencijuojant ir individualizuojant užduotis;
- Tautinių mažumų mokyklų specialieji pedagogai galėtų padėti lietuvių kalbos mokytojams pritaikyti jau turimus vadovėlius darbui su mokiniais, turinčiais specialiųjų poreikių.
- Naudinga būtų sudaryti ir išleisti vadovėlius, kurie būtų skirti būtent tautinių mažumų bendrojo lavinimo mokyklose besimokantiems specialiųjų poreikių mokiniams.
- Tautinių mažumų mokyklų vadovams rekomenduotina sukurti darbo sąlygas mokytojų pagalbininkams, siekiant užtikrinti efektyvesnę ugdymo procesą mokiniams, turintiems specialiųjų poreikių.

LITERATŪRA

1. Ališauskas, A. (2001). Specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimas bendrojo lavinimo mokyklose: pokyčių analizė. *Specialiųjų poreikių vaikų pažinimas ir ugdymas: mokslinės konferencijos medžiaga*. Šiauliai.
2. Ambrukaitis, J. (2005). Specialiojo ugdymo kaitos bruožai. Šiauliai.
3. Ambrukaitis, J., Ruškus, J., Bagdonienė, V., Udrienė, G., (2003). Specialiųjų poreikių vaikas bendrojo lavinimo mokykloje: ugdymo kokybės kriterijų identifikavimas. *Specialusis ugdymas*, Nr. 2(9), p. 61-72.
4. Bagdonas, A. (1997). Integracija – inovacijų inkluzija į tradicinį ugdymą. *Lietuvos mokyklai 600 metų*, II d., p. 7 – 12. Vilnius.
5. Daukšytė, J. (1998). Psichologiniai-pedagoginiai dvikalbystės formavimosi ypatumai. *Pedagogika* Nr. 36, p.4.
6. Galkienė, A. (2005). Heterogeninių grupių didaktika: specialieji poreikiai bendrojo lavinimo mokykloje. Šiauliai.
7. Garšvienė, A., Ivoškuvienė, R. (1993). Logopedija. Kaunas.
8. Giedrienė, R., Monkevičienė, O. (1995). Kodėl nemiela mokykla? Vilnius.
9. Grigaliūnienė, D. (1993). Pradedame mokyti Lietuvių kalbos. Vilnius.
10. Holden, C., Meggit, C., Collard, D. and Rycroft Ch. Further (1996). *Studies for Social Care*. L.: Hodder and Stoughton, p.330
11. Jacikevičius, A. (1994). Psichopedagoginės daugiakalbystės problemos keičiantis kalbų statusams Lietuvoje. *Edukologija*, t.1, p.164
12. Jensen, E.(1999). *Tobulas mokymas*. Vilnius.
13. Kaffemanienė, I. (2001). Specialiųjų poreikių vaikų integracija. Požiūrio problema. *Specialiųjų poreikių vaikų pažinimas ir ugdymas*. Šiauliai.
14. Kalnius, P. (1996). Individuo etnizacija- viena iš socializacijos formų. *Lietuva socialinių pokyčių erdvėje*. Vilnius.
15. Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas.
16. Kasatkina, N. (1998). Tautinių mažumų integracijos galimybės. *Lietuvos socialinės panoramos kontūrai*, p. 186
17. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos ir išsilavinimo standartai [interaktyvus].- [žiūrėta 2005-11-20]. Prieiga per Internetą: [http:// www. pedagogika. lt/standart /programos. pdf](http://www.pedagogika.lt/standart/programos.pdf)
18. Lietuvių kalbos ugdymo bendrojo lavinimo mokyklos strategija (2004-2009) [interaktyvus].- [žiūrėta 2005 -09-19]. Prieiga per Internetą: <http://www.ipc.lt/liet/politika-strat-strat.php>

19. Maceina, A. (1990). Pedagoginiai raštai. Kaunas.
20. Maceina, A. (1998). Daiktas ir žodis: Lietuvių kalbos filosofija. Vilnius.
21. Mazolevskienė, A. (2003). Pedagogų nuostatos bei kompetencija ugdyti priešmokyklinio amžiaus kitakalbių vaikų lietuvių kalbą. *Pedagogika*, Nr.68, p. 140
22. Monkevičius, A. Švietimas ir kalbų politika Lietuvoje [interaktyvus].-[žiūrėta 2005-09-19]. Prieiga per Internetą: <http://www.vilnius.lt/new/gidas>
23. Musteikis, K. (1992). Gimtosios ir negimtosios kalbų išmokimo ypatumai. Konferencijos pranešimų tezės, p. 29.
24. Musteikis, K. (1996). Kai kurie negimtosios kalbos mokymo(si) ypatumai. *Gimtasis žodis*, Nr.1.
25. Овчиникова, И.Г., Береснева, Н. И., Дубровская, Л.А. (2000). Лексикон младшего школьника. Пермь.
26. Petružienė, S. (2000). Tautinių mažumų mokyklų kaita ir ryšys su savo bendruomenėmis. *Tiltai*, Nr.2, p. 79.
27. Pobrein, V. (2001). Teigiamos motyvacijos svarba mokant skaityti. *Specialiųjų poreikių vaikų lavinimas ir ugdymas: mokslinės konferencijos medžiaga*, p. 149-151.
28. Pobrein, V. (2002). Specialiųjų poreikių vaikų skaitymo sunkumai. *Specialusis ugdymas*, Nr. 1 (6), p. 65-71.
29. Prosnialkova, H. (1996). Mokyti kalbos kaip veiklos. *Gimtasis žodis*, Nr. 11.
30. Prosniakova, H., Stumbrienė, V. (2003). Mano ir tavo šalis Lietuva. Vilnius.
31. Ruškus, J. (2002). Negalės fenomenas. Šiauliai.
32. Skripkienė, R. (1995). Valstybinė kalba tautinių mažumų mokyklų pradinėse klasėse. *Žvirblių takas* Nr.4, p. 28.
33. Skripkienė, R. (1996). Lietuvių kalbos mokymo nelietuvių mokyklų I-II klasėse problemos. *Gimtasis žodis*, Nr.2, p. 42.
34. Skripkienė, R. (1997). Dvikalbystės problema. *Ugdymo problemos*, II dalis, p.173.
35. Skripkienė, R. (1997). Tolerancijos ugdymo daugiakalbėje aplinkoje prielaidos ir galimybės. *Lietuvos mokyklai- 600 metų: mokslinės konferencijos medžiaga*, II dalis.
36. Skripkienė, R. (1997). Mokymosi kalbos pasirinkimas ir dvikalbystė. *Gimtoji kalba*, Nr. 3.
37. Skripkienė, R. (1998). Ankstyvasis valstybinės kalbos ugdymas. *Ugdymo problemos*, III (XXX), p. 13.
38. Skripkienė, R. (1998). Ankstyvas valstybinės kalbos mokymas(is)- sėkmingos socializacijos prielaida. *Ugdymo problemos*. IV (XXXI), p. 119.
39. Skripkienė, R. (2001). Dialoginės kalbos svarba ugdant pradinukų komunikacinius gebėjimus. *Pedagogika*, Nr. 52, p.254

40. Skripkienė, R. (2001) Lietuvių kalbos gebėjimų lygmenys: nelietuvių mokyklų pradinukų kalbinės raiškos valstybine kalba tyrimai. *Pedagogika*, Nr.55, p. 79.
41. Skripkienė, R. (2001). Tautinių mažumų švietimas šiaurės šalyse. *Tautinių mažumų švietimas Lietuvoje: teoriniai ir praktiniai aspektai: mokslinės konferencijos medžiaga*.
42. Skripkienė, R. (2002). Dialogas valstybine kalba kaip viena iš tautinių mažumų moksleivių antrinės socializacijos prielaidų. *Pedagogika*, Nr. 58, p. 76.
43. Smalinskas, D. Lietuvių kalbos mokymosi teisiniai pagrindai [interaktyvus].- [žiūrėta 2006 - 01-06]. Prieiga per Internetą: <http://www.euro-languages.net/lithuania/index.php?>
44. Vaivada, R. (1997). Valstybinė kalba tautinių mažumų mokyklose. *Pedagogika*, Nr.33, p.80.
45. Tamošiūnas, T. (1997). Multikultūrinio švietimo prielaidos. *Švietimo reforma ir mokytojų rengimas: IV tarptautinė mokslinė konferencija: mokslo darbai*. Vilnius.

SUMMARY

PECULIARITIES OF TEACHING AND LEARNING THE STATE LANGUAGE TO SCHOOLCHILDREN, HAVING SPECIAL NEEDS, AT COMPREHENSIVE SCHOOL

After the restoration of Lithuanian independence, it has become a necessity to learn the Lithuanian language for many citizens of Lithuania, whose native language is not Lithuanian. In the schools of national minority children with special needs also have to learn the state language. As it is observed in practice, not all children with special needs come to school with perfect knowledge of their native language, so we can presume that these children encounter with a lot of difficulties, arising from their surrounding factors, while learning the state language.

This work is performed to reveal the peculiarities of teaching and learning the state language to schoolchildren, having special needs, at national minority school.

Two groups of respondents took part in this research: Lithuanian language teachers of national minority schools and children with special needs.

Analysis of the research has shown that the number of schoolchildren with special needs integrated into national minority schools is increasing. The Lithuanian language teachers of national minority schools do not have enough knowledge about teaching non-native language to schoolchildren with special needs. However, the educators' attitude towards these schoolchildren is positive. A lack of special language teaching devices, textbooks is felt while educating children with special needs, so the teachers differentiate and constantly prepare individual tasks for these schoolchildren.

The state language learning motivation of children with special needs is rather high, nevertheless, yet the majority of them state that they encounter some Lithuanian language learning difficulties. An enormous amount of teaching material, quick asthenia of children with special needs as well as objective complicatedness cause learning difficulties.

PRIEDAI

1 Priedas

SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ MOKINIŲ MOKYMO SUNKUMAI

Anketa lietuvių kalbos mokytojams

GERBIAMI PEDAGOGAI, mūsų šalyje vykstant integracijai vis daugiau specialiųjų poreikių mokinių mokosi bendrojo lavinimo mokyklose. Su kokiais mokymo sunkumais susiduriate Jūs kasdieniniame darbe, mokydami mokinius, turinčius specialiųjų poreikių.

JŪSŲ NUOMONĖ LABAI SVARBI!

Anketa yra anoniminė. Apklaušą atlieka Šiaulių universiteto specialiosios pedagogikos fakulteto magistrantė A. Musonienė. Gauti duomenys bus panaudoti magistro darbe. Iškilus klausimams galite rašyti el. paštu agnelogo@mail.ru

1. Jūsų lytis?

* vyras

* moteris

2. Jūsų amžius?

(įrašykite).....

3. Jūsų pedagoginis darbo stažas?

(įrašykite).....

4. Kokiomis programomis remdamiesi ugdote specialiųjų poreikių mokinius?

- bendrosiomis
- specialiosiomis
- modifikuotomis
- adaptuotomis

5. Kokiais vadovėliais naudojate mokydami specialiųjų poreikių mokinius?

- bendrojo lavinimo mokyklos
- specialiosios mokyklos

6. Kokiais kitais mokymo šaltiniais dažniausiai remiatės mokydami specialiųjų poreikių mokinius? (žymėkite 1 pagrindinį atsakymą)	<ul style="list-style-type: none">• pratybų sąsiuviniai• Jūsų paruošta didaktinė medžiaga• Kiti.....
--	--

Kiekvienoje eilutėje žymėkite Jums tinkantį atsakymą

7. Manote, kad turite pakankamai žinių apie specialiųjų poreikių mokinius	Tikrai Ne	Lyg ir ne	Lyg ir taip	Tikrai Taip
--	--------------	--------------	----------------	----------------

8. Manote, kad žinote kaip taikyti metodus, pagal kuriuos ugdomi specialiųjų poreikių mokiniai	Tikrai Ne	Lyg ir ne	Lyg ir taip	Tikrai Taip
9. Jums būtų naudinga daugiau sužinoti apie specialiųjų poreikių vaikų negimtosios kalbos ugdymo ypatumus	Tikrai Ne	Lyg ir ne	Lyg ir taip	Tikrai Taip
10. Diferencijuojate užduotis specialiųjų poreikių mokiniams.	Tikrai Ne	Lyg ir ne	Lyg ir taip	Tikrai Taip
11. Pamokos metu galite pakankamai laiko skirti specialiųjų poreikių mokiniams.	Tikrai Ne	Lyg ir ne	Lyg ir taip	Tikrai Taip
12. Specialiųjų poreikių mokinių tėvai dažnai domisi vaikų mokymosi sunkumais.	Tikrai Ne	Lyg ir ne	Lyg ir taip	Tikrai Taip
13. Mokinių skaičius klasėje yra per didelis, todėl sudėtinga skirti individualų dėmesį specialiųjų poreikių mokiniams.	Tikrai Ne	Lyg ir ne	Lyg ir taip	Tikrai Taip
14. Mokymo sunkumus įtakoja menka specialiųjų poreikių mokinių mokymosi motyvacija.	Tikrai Ne	Lyg ir ne	Lyg ir taip	Tikrai Taip
15. Jei ne programos reikalavimų lygis ir apimtis, galėtumėte daugiau laiko skirti specialiųjų poreikių mokiniams	Tikrai Ne	Lyg ir ne	Lyg ir taip	Tikrai Taip
16. Manote, jog yra pakankamai mokymo priemonių, pritaikytų darbui su specialiųjų poreikių mokiniais.	Tikrai Ne	Lyg ir ne	Lyg ir taip	Tikrai Taip
17. Mokymo sunkumams didelę įtaką daro specialiųjų poreikių mokinių pažintinės veiklos (mąstymo, suvokimo, dėmesio, atminties) ypatumai.	Tikrai Ne	Lyg ir ne	Lyg ir taip	Tikrai Taip
18. Mokyklos bendruomenė palankiai vertina ir imasi atsakomybės už specialiųjų poreikių mokinius?	Tikrai Ne	Lyg ir ne	Lyg ir taip	Tikrai Taip

19. Parašykite kiek laiko(procentais) reikėtų skirti specialiųjų poreikių moksleiviui, kad jis įsisavintų pamokoje keliamus programos reikalavimus?.....

<p>20. Ką jūs manote apie integruotų moksleivių santykius su bendraamžiais? (žymėkite 1 pagrindinį atsakymą)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Su jais noriai bendrauja; • Juos ignoruoja; • Jų nemėgsta;
<p>21. Kaip sužinote apie moksleivių individualius poreikius? (žymėkite 1 pagrindinį atsakymą)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Iš mokyklos specialiojo ugdymo komisijos; • Iš klasės vadovo; • Iš tėvų; • Iš pačių moksleivių; • Kita.....
<p>22. Kaip dažnai su Jumis bendrauja integruotų mokinių tėvai. (žymėkite 1 pagrindinį atsakymą)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kartą per savaitę; • Kartą per mėnesį; • Kartą per pusmetį; • Kartą per metus; • Labai dažnai; • Nebendrauju;
<p>23. Jūs bendraujate su specialiųjų poreikių moksleivių. (žymėkite 1 pagrindinį atsakymą)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kaip su neįgaliais; • Kaip su visais moksleiviais; • Kita.....
<p>24. Kaip dažnai rengiate individualias užduotis specialiųjų poreikių mokiniams? (žymėkite 1 pagrindinį atsakymą)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Nuolat; • Retai; • Niekada

Ką dar norėtumėte pasakyti apie specialiųjų poreikių mokinių mokymo sunkumus?

Pareikškite savo nuomonę:.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Ačiū ir linkime sėkmės

2 Priedas

KLAUSIMYNAS MOKINIUI (Interviu)

1. Kokia kalba vaikas atsakinėja?

.....

2. Kokia tavo lytis?

- 1) berniukas
- 2) mergaitė

3. Tu mokaisiklasėje.

4. Ar nori mokytis lietuvių kalbos?

- 1) taip;
- 2) ne;
- 3) nežinau;

5. Kodėl nenori mokytis lietuvių kalbos?(jei atsakymas į 3 klausimą ne)

- 1) tėvas arba mama nekalba šia kalba;
- 2) bendrauju tik su rusakalbiais draugais;
- 3) man jos nereikės gyvenime;
- 4) nesiseka, gaunu blogus pažymius;
- 5) sunku ir daug kas nesuprantama;
- 6) labai griežtas mokytojas;
- 7) noriu daugiau laiko praleisti su draugais;
- 8) kita.....

.....
.....

6. Kodėl nori mokytis lietuvių kalbos?(jei atsakymas į 3 klausimą taip)

- 1) šeimoje kalbame šia kalba;
- 2) kalbą beveik moku;
- 3) daugelis draugų kalba lietuviškai;
- 4) gerai sekasi, gaunu gerus pažymius;
- 5) geras mokytojas;
- 6) man jos prireiks gyvenime, ateityje;
- 7) kita

.....

7. Kai visiškai nesupranti naujos temos, ar mokytojas tau ją paaiškina papildomai?

- 1) visada;
- 2) kartais;
- 3) niekada;
- 4) apšaukia nevykėliu;
- 5) liepia pasiskaityti pačiam;
- 6) duoda papildomo darbo namuose, bet nepaaiškina;
- 7) paaiškina ir užduoda daugiau namų darbų;
- 8) kita.....
.....
.....

8. Ar sunku mokytis lietuvių kalbos?

- 1) taip;
- 2) ne;

9. Kokie sunkumai?(jeigu atsakymas į 7 klausimą taip)

- 1) daug įvairios medžiagos;
- 2) dažnai nesuprantu;
- 3) neįdomu;
- 4) greitai pavargstu;
- 5)kita.....
.....

10. Sunkiausia mokantis lietuvių kalbos....

- 1) įsiminti naujus žodžius;
- 2) įsiminti taisykles;
- 3) skaityti;
- 4) rašyti;
- 5) pasakoti;
- 6)kita
.....

Pastabos

